

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**URSULA K.
LE GUIN**

YORUMUYLA

**LAO TZU
TAO TE
CHING**

道德經

metis

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ursula K. Le Guin Yorumuyla
LAO TZU: TAO TE CHING
Yol'a ve Yol'un Gücüne Dair

Ursula Kroeber LeGuin (1929-2018) Kaliforniya'da doğdu. Babası ünlü antropolog Alfred Kroeber, annesi yazar Theodora Kroeber'dir. Radcliff ve Columbia üniversitelerinde edebiyat eğitimi gördü. 1950'li yıllarda fantastik öyküler ve romanlar yazmaya başladı. 1962'de ilk bilimkurgu öyküsü yayımlandı. 1974 tarihli *Mülksüzler*'e kadar altı bilimkurgu romanı yazdı. Bu tarihten sonra zaman zaman bilimkurgu öyküleri yazmakla birlikte romanlarında daha ziyade yarı gerçekçi/yarı fantastik temalar işledi.

Kısa hikâye, deneme, şiir, çocuk kitapları ve roman türlerinde eserler veren LeGuin'in aldığı çok sayıda edebiyat ödülü arasında Ulusal Kitap Ödülü, beş kez Hugo ve beş kez Nebula Ödülü, Kafka Ödülü ve PEN/Malamud Ödülü bulunuyor.

Türkçede *Mülksüzler* ile başladığımız LeGuin edebiyatı, okurdan gördüğü ilgiyle birlikte geniş bir koleksiyon oluşturdu. Bir üçleme olarak başlayan Yerdeniz dizisi, yazarın beş yıl sonra kaleme aldığı Tehanu ve devamında aynı coğrafyada geçen ve kısa hikâyelerden oluşan *Yerdeniz Öyküleri* ve on yıl sonra yazdığı *Öteki Rüzgâr* ile birlikte bir altılı halini aldı.

LeGuin'in düzyazılarını merak eden okurlarımıza, edebiyat konulu makale ve denemelerini bir araya getirdiğimiz *Kadınlar Rüyalar Ejderhalar* başlıklı seçkiyi ve 2017'de yayımladığımız, kendisinin derlediği yazılardan oluşan *Zihinde Bir Dalga*'yı tavsiye ediyoruz.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
LAO TZU: TAO TE CHING
Yol'a ve Yol'un Gücüne Dair
Ursula K. Le Guin

Özgün Adı:
Lao Tzu: Tao Te Ching
A Book about the Way
and the Power of the Way
© Ursula K. LeGuin, 1997
© Metis Yayınları, 2017
Çeviri Eser © Bülent Somay, Ezgi Keskinsoy, 2017
Curtis Brown Ltd, New York ve Akçalı Ajans, İstanbul
aracılığıyla yapılan sözleşme temelinde yayımlanmıştır.

İlk Basım: Mart 2018

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Tasarımı: Semih Sökmen

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-605-316-123-3

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak intemette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

**URSULA K.
LE GUIN**
YORUMUYLA

**LAOTZU
TAO TE
CHING**
道德經

**YOL'A VE YOL'UN
GÜCÜNE DAİR**

ÇEVİRENLER:

**BÜLENT SOMAY
EZGİ KESKİNSOY**

metis

İçindekiler

Önsöz, *Bülent Somay* 11

Giriş, *Ursula K. LeGuin* 21

BİRİNCİ KİTAP

1. Tao 25
2. Ruhun Gıdası 26
3. Susmak 28
4. Kaynaksız 30
5. Faydalı Boşluk 31
6. Tamam Olan 32
7. Soluk Pırıltı 33
8. Doğası Gereği Kolay 34
9. Sessiz Olmak 35
10. Teknikler 36
11. Olmamanın Yararları 37
12. İstememek 38
13. Utanmadan 39
14. Sırtı Kutlamak 41
15. Güç İnsanları 42
16. Köke Dönmek 43

17. Basitçe 44
18. İkinci Tercihler 45
19. Ham İpek ve Yontulmamış Ağaç 46
20. Farklı Olmak 47
21. Boş Yürek 49
22. Aşağıya Doğru Büyümek 50
23. Hiçbir Şey ve Hiç 51
24. Oran 52
25. Sırtı Hayal Etmek 53
26. Ağırın Gücü 55
27. Beceri 56
28. Geri Dönüş 57
29. Yapmamak 59
30. Savaşmamak 60
31. Savaşa Karşı 61
32. Kutsal Güç 62
33. Gücün Çeşitleri 63
34. Katıksız Güven 64
35. İnsancıl Güç 65
36. Küçük Kara Işık 66
37. Her Şeyin Ötesinde 67

İKİNCİ KİTAP

38. Güç Üzerine Konuşmak 71
39. Bütünlük 73
40. Asla 74

41. Ara Sıra 75
42. Yol'un Çocukları 76
43. Su ve Taş 77
44. Şan ve Şöhret 78
45. Gerçek Güç 79
46. Daha Az İstemek 80
47. Uzağa Bakmak 81
48. Bildiğini Unutmak 82
49. Güven ve Güç 83
50. Hayat Aşk 84
51. Doğa, Yetiştirme 85
52. Başa Dönmek 86
53. İçgörü 87
54. Bazı Kurallar 88
55. Sırrın İşareti 89
56. Gücün Sırrı 91
57. Basit Olmak 92
58. Değişimle Yaşamak 94
59. Yolda Devam Etmek 95
60. Yerinde Kalmak 96
61. Alttan Almak 97
62. Yolun Armağanı 98
63. Başlangıçları Düşün 99
64. Küçük Şeyleri Unutmadan 100
65. Tek Güç 102
66. Meselenin İçyüzü 103
67. Üç Hazine 104

- 68. Göğün Kılavuzluğunda 105
- 69. Sırrı Kullanarak 106
- 70. Saklı Olmak 107
- 71. Hasta Zihin 108
- 72. Doğru Korku 109
- 73. Cesaret Etmek 110
- 74. Katliamın Efendisi 111
- 75. Açgözlülük 112
- 76. Sertlik 113
- 77. Yay 114
- 78. Paradokslar 115
- 79. Sözünde Durmak 116
- 80. Özgürlük 117
- 81. Dosdoğru Söylemek 118

NOTLAR

Elinizdeki Yorum Hakkında 121

Kaynaklar 123

Bazı Kelime Seçimleri Üzerine Notlar 126

Tao Te Ching'in İki Metni 128

Bölümler Üzerine Notlar 129

Önsöz

Bu Çeviri Hakkında

Bu “çeviri” için söylenmesi gereken ilk şey, kuşkusuz, gerçek anlamda bir çeviri olmadığıdır; hem de katmerli olarak: Çince aslından Çince bilmeyen biri tarafından İngilizceye çevrilmiş, sonra da İngilizce çevirisinden Çince bilmeyen iki kişi tarafından Türkçeye. İngilizce çeviride “North Carolina Üniversitesi’nden Çince Profesörü J. P. Seaton’ın işbirliğiyle” yazması insanın içini rahatlatıyor biraz; en azından bir uzman müdahil olmuş bu süreç. Le Guin’in Giriş’ini okuduğunuzda ise, içiniz biraz daha rahatlıyor: Belli ki “Çince bilmeme” iddiası en azından kısmen yanlış. Le Guin yıllarca Çince ile haşır neşir olmuş, kadim metindeki Çince ideogramları tek tek incelemiş. Aynı şeyi bizim için söylemek zor. O ideogramlardan bir anlam oluşturabilmek için harcanması gereken yıllar var; biz o vakti ve emeği harcamadık, harcayamadık. Yaptığımız tek şey, Le Guin’in oluşturduğu anlamsal bütünlüğü kabul edip, çevirimizi onunla sınırlı tutmak oldu. Tabii ki elimizde on iki İngilizce çeviri daha vardı ve her dizeyi bu çevirilerle tek tek karşılaştırmayı ihmal etmedik. Üstelik bu çeviriler, Le Guin’inkinden farklı olarak, doğrudan Çince’den yapılmış çevirilerdi. Ancak bir tek temel ilkedden hiç vazgeçmedik: Elinizdeki versiyon, “Ursula Le Guin’in Yorumuyla *Tao Te Ching*”. Yani Le Guin bir dizenin, kıtanın ya da bölümün yorumunda diğer on iki çeviriyle çeliştiğinde bile (ki böyle bir durum yalnızca bir kere ortaya çıktı), onun yorumuna bağlı kaldık. Le Guin’i “düzeltmeye” bir kez bile kalkışsaydık, karmaşık bir yorumlar denizinde kaybolmak işten bile değildi çünkü.

Yani kısacası, elinizdeki kitap kelimenin gerçek anlamıyla “Laozi’nin *Daodejing*’i” değil, Ursula Le Guin’in *Tao Te Ching*’i. Bu ikisi birbirlerine ne kadar benzeseler de, hatta Le Guin’in versiyonu aslına, aslının ruhuna, diline ve estetiğine doğrudan Çince-den yapılmış birçok çeviriden çok daha yakın olsa da.

Peki ama niye kapakta “Tao Te Ching” yazıyor, ama ben “Daodejing” demekte ısrar ediyorum? Ayrıca bu “Laozi” de kim? Onun aslı “Lao Tzu” değil miydi?

Daha 1960’ların sonunda başlayan “Mao Zedung (ya da Zedong) mu, yoksa Mao Tse Tung mu, yoksa Mao Çe Tung mu?” tartışmasıyla birlikte ortaya çıkan bir sorunumuz var: Çince kelime ve isimleri Latin alfabesiyle nasıl yazacağız (nasıl okuyacağımız sorununa hiç girmiyorum)? Çince Latin (ve Kiril, Arap, Sanskrit, İbrani) alfabelerine benzemiyor: Kendi başlarına hiçbir anlam yükü olmayan soyut harfler bir araya gelerek “anamlı” kelimeler oluşturmuyor Çince-de. Her kelime (Japonca, Korece, hatta Hiyeroglif örneklerindeki gibi) kendi başına bir resim gibi (dilbilimciler buna “ideogram” ya da “sinogram” diyor). İşleri daha da karıştıralım, Çince-de bildiğimiz anlamda bir hece sistemi de yok, o yüzden telaffuz ciddi bir sorun. Buna bir de Çincenin sayısız lehçesinin olmasını, Beijing “ağzı” ile, diyelim, Tayvan ağzının çok farklı olmasını eklerseniz, sorunun vahameti ortaya çıkar.

Lafı çok uzatmamak amacıyla: Çince-den İngilizceye (elimizdeki metin İngilizce olduğu için yalnızca onunla ilgileniyoruz) yapılan “transliterasyonların” (alfabe geçişlerinin) genel kabul gören üç büyük sistemi var. Birincisi Wade-Giles sistemi: 1867-1912 arasında iki Birleşik Krallık diplomatının (Thomas Wade ve Herbert Giles) geliştirdiği sistem. İkincisi *Yale Romanisation* (Yale Latinleştirmesi) denilen, Yale Üniversitesinden George Kennedy’nin 1943’te, Çin’de görev yapan ABD askerleri için geliştirdiği sistem. Üçüncüsü ise *Hanyu Pinyin* (ya da kısaca *Pinyin*) denilen, 1949’da, devrim sonrasında Çinli dilbilimcilerin başlattığı, 1979’a kadar gelişmesini sürdüren (bir bakıma hâlâ da gelişen ve değişen) sistem.

LeGuin kendi metninde Wade-Giles sistemini kullanıyor. Onu izlediğimiz için, kitabın adı *Tao Te Ching*. Aslında “ch” sesini de Türkçe alfabeye uyarlasaydık *Tao Te Çing* olması gerekirdi. Ben Çinlilerin kendi oluşturdukları sistemi tercih ediyorum; ya da şöyle diyelim, Britanya sömürgeciliğinin (iki diplomat tarafından) ve ABD emperyalizminin (askerler için) kendi ihtiyaçlarını gözeterek ve Şarkiyatçı (Oryantalist) bir anlayışla oluşturduğu sistemlere itibar etmiyorum.¹ Kuşkusuz bu Le Guin’in yaptığı tercihi eleştirdiğim anlamına gelmiyor. Le Guin *Daodejing* ile uğraşmaya başladığında (daha çocukken; demek 1940 yılı filan olmalı), *Pinyin*’in adı bile yoktu. *Pinyin*’in Batı kültürlerinde duyulması ve kullanılmaya başlaması 1980’leri buluyor. Dolayısıyla Le Guin’in tüm kaynakları ya Wade-Giles, ya da Yale sistemlerinde dönüştürülmüştür muhtemelen. O yüzden kendisini eleştirmek aklımdan geçmez. Ancak aslı Çince olan bir metni 2018 yılında Türkçeye dönüştürürken, Çinlilerin uygun/öngördüğü sisteme itibar etmek biraz boynumuzun borcu gibi görünüyor.

Kısacası, kitabımızın adı 道德經; yazarı 老子.

道 Dao (1. Kitap): Yol, Yordam, Yöntem, Adap

德 De (2. Kitap): Fazilet, Erdem, Güç, (İçsel) Kudret

經 Jing: Kutsal kitap, Bilgelik kitabı, İrfan kitabı, Klasik

老 Lao

子 Zi: Usta

Daodejing/Tao Te Ching: Yani, Lao Usta’nın kaleminden *Kitab-ı Adab ü Fazilet*. Ya da, *Yol ve Erdem Kitabı*. Ya da, *Yolun ve*

1. Batılıların Çince isimleri nasıl dönüştürerek sahiplendiklerinin en iyi örneği kuşkusuz Konfüçyüs’tür. Gerçek adı Kong Fuzi (孔夫子: Kong Usta) olan Konfüçyüs, Batılılar tarafından önce Latin alfabesine çevrilmiş, sonra da Latin sontakısı olan “-ius” alarak Romalı bir filozofa benzetilmiştir (Confucius). Tıpkı zamanında İbn Sina’nın da Latinleştirilerek Avicenna’ya dönüştürülmesi gibi. Ancak ne yazık ki Kong Fuzi Türkçeye Batılı kaynaklardan geçtiği için, biz de “Konfüçyüs” diyerek aynı Şarkiyatçı tahrifata ortak oluyoruz, üstelik bunu Şark’tan yaptığımız için iki katına çıkarıp, kendi üzerine kapanan, kendi kendini esir alan bir Şarkiyatçılığa düşüyoruz.

Gücün Kitabı. Ama bunların hiçbiri Çincedeki oengin anlamlar yelpazesini karşılamadığı için, kısaca *Daodejing*. Ancak hem Türkçede yıllardır öyle tanındığı için, hem de bu çeviri aslında bir Ursula Le Guin çevirisi olduğu için, kapakta *Tao Te Ching* yazıyor.

Daodejing metni yüzyıllardır biliniyor. Eldeki yazmalar kabaca MÖ 4. yüzyıla ait, o yüzden MÖ 5. yüzyılda yazılmış/söylenmiş olduğu varsayılıyor. 1973'te bulunan *Mawangdui* (*Ma wang tui*) yazmaları ise MÖ 1. yüzyıla ait; ancak bu yazmalardaki sıra ters: Yani, 37 bölümden oluşan 1. Kitap bu yazmalarda ikinci, 44 bölümden oluşan 2. Kitap ise birinci sırada. Dolayısıyla kitabın tamamının adı da *Dedaojing* oluyor. Biz Ursula Le Guin'i izlediğimiz için (hem yazımı hem de bilinmesi açısından) daha eski ve daha yerleşik olan *Daodejing* sıralamasına sadık kalmış olduk.

Neden *Daodejing*/*Tao Te Ching*, Neden Şimdi?

1960'ların sonlarından başlayarak Batı dünyasında bir “Şarkseverlik” hâkim oldu. Zen Budizm, Daoculuk (Taoculuk), müzikte sitar ve tabla sevdası, Hint *raga* ezgileri ve ritimleri, Yoga hevesi, Kama Sutra merakı, Taiçi, Judo, Aikido, Karate, Kungfu... Yehudi Menuhin ile Ravi Şankar düetleri, George Harrison ve John Lennon'ın guruları... Her şey bize Batı'nın Şark kültürüne büyük bir hevesle sarıldığını, ondan bir şeyler öğrenmeye çalıştığını gösteriyor gibiydi. Kimileri buna “New Age” (Yeni Çağ) dedi. Zamanla anladık ki, aslında Yeni Çağ denilen, Yeni-Şarkiyatçılıktan başka bir şey değilmiş. Bunun en iyi örneği müzik alanında 1980'lerdeki ve 90'lardaki “World Music” (Dünya Müziği) dalgasıydı: Sadece sitar ve tabla değil, uddan zurnaya, duduktan neye, darbukadan kemençeye neredeyse bütün Şark çalgıları (ve ritimleri ve ezgileri), bu müzik akımının içinde yer bulur oldular. Küreselleşmenin bir kanıtı gibiydi Dünya Müziği: Farklı kültürlerin müzikal anlayışları arasındaki duvarlar kalkıyor, kültürel ya da coğrafi olarak ayrışmamış, yekpare bir evrensel müzik ortaya çıkıyordu – ya da biz öyle sanıyorduk.

Müziğin bir sanayi olduğunu (ya da geç kapitalizmde o hale getirildiğini), amacının da azami kâr ve asgari maliyetten başka bir şey olmadığını hatırladığımız zaman, ayaklarımız suya erdi. Yüce Batılı müzisyenler, kompozitörler, aranjörler ve yapımcılar, “evrensel” eserler tasarlıyor, sonra da Şark’tan çalgıları ve çalgıcıları ithal ederek o eserlerin içine yerleştiriyorlardı. Ortaya çıkan müziğe de (ki iyi örnekleri olduğunu da inkâr etmemeli) “sentez” deniyordu. Batı, bu müziğin “zihni” ve akıllı, Şark ise uzuvları ve becerileri olacaktı bu Kartezyen yeni düzende. Anouar Brahem, Zakir Hussain, Trilok Gurtu, Kudsi Erguner, Djivan Gasparian, hepsi birer virtüöz olarak Dünya Müziği’nin bir yerlerinde kendilerine birer mevki buldular. Sonra da moda geçti, zaten her zaman hazır ve nazır bekleyen banallığın müziği, “pop” eski yerine döndü ve her şey bildiğimiz gibi devam etti.

Şark dövüş sanatları Bruce Lee’nin karizmatik kişiliğiyle yükseldi; Hong Kong işi Kungfu ve Karate filmleriyle tanınır, *Karate Kid* filmleriyle ise popüler oldu. Batı dünyası Şark’ın dövüş sanatlarına hayran kaldı bir süre. Ama kısa bir süre sonra, “yetenekli dövüşçüler”, dijital efektlerin rekabetine dayanamayıp sinema dünyasından çekildiler. Sonra bunların hepsi birden kick-box ve Jiu Jitsu adlı garip (Batı keyfine göre tasarlanmış) karışımların ve MMA (*Mixed Martial Arts* – Karışık Dövüş Sanatları) adı verilen gladyatör/kafes dövüşleri furçasının içinde eriyip gitti. Yoga (ve biraz da Taiçi) kaldı, çünkü yanında gelen diyet rejimleri ve “zayıflama teknikleri” ile, bütün orta sınıfların “fit” olmaya çalıştığı bir Batı dünyasında, iyi bir “küçük sanayi”ye dönüştürülebildi.

Bugün ise “New Age”den arta kalanlar, “hipster” orta sınıfın tarz-ı hayatı içinde kendilerine küçük birer köşe bulmaya çalışıyorlar. Yani kısacası, Batı’nın Şark hayranlığı macerası, kapitalist piyasa ekonomisine uyabildiği kadar uydu; uyamadığı zaman da Şark’ın kültürü, yaşam tarzı, düşünce ve davranış biçimleri kendi mekânlarına geri çekildiler. Ya da çekilmeye çalıştılar diyelim. Çünkü geri döndüklerinde fark ettiler ki, onlar Batı maceralarını yaşarken küreselleşme evlerini fethetmiş, onlara dönecek fazlaca bir yer bırakmamıştı.

Bütün bunlar Zen Budizmin ya da Daoculuğun Şarkiyatçı bir fantaziden başka bir şey olmadığı kanaatini uyandırmamalı. Batı'nın Şarkiyatçı bir politikayla istihdam ettiği, kendi çıkar ve amaçlarına uyacak şekilde yeniden kurguladığı her şeyi “mundar oldu” diye çöpe atacak olsaydık, pek az şey kalırdı Şark'ın elinde. Şark'ın kültürü, sanatı, düşüncesi, Şarkiyatçı politikalar onları istediği kadar metalaştırsın ya da kendisi açısından “yenilir yutulur” hale getirmeye çabalsın, “Vardırılar, varolurlar / Reddedemezsiniz onları.” Daocu düşünce de bu reddedilemeyecek olanlardan biri: Yirmi beş ya da yirmi altı asırlık bir tarihi var *Daodejing*'in. Bazı kaynaklar Laozi'nin MÖ 6. yüzyılda yaşadığını iddia ediyor, bazıları is MÖ 5. Bu durumda Laozi ya Batı'daki Presokratik düşünürlerin çağdaşı oluyor, ya da Sokrates ve Plato'nun kendilerinin. İki durumda da Şark ve Batı felsefi düşüncesinin aşağı yukarı aynı zaman diliminde ortaya çıktığını söylemek mümkün, birbirlerinden tamamen habersiz olsalar da. Nitekim bizim “Konfüçyüs” diye bildiğimiz Kong Fuzi de MÖ 6. yüzyılda yaşamış.

Belki aralarında şöyle (ve aslında oldukça esaslı) bir fark olduğunu söyleyebiliriz: Batı (Kadim Yunan) felsefesi ortaya çıkış sürecinde kendini düzyazı ile ya da dramatik tekniklerle (diyalog) ifade ederken, Şark felsefesi kendini şiirden ayırmıyor. Belki de bu fark, Batı'nın Şarkiyatçı düşünce yapısını kurarken, gerçek anlamda bir Şark felsefesi geleneğinin *olmadığı* inancını oluşturup yaymasındaki temel gerekçelerden biridir: Şark'ın bir Herakleitos'u ya da bir Platon'u yokmuş gibi görünür Batı'dan bakınca. Çünkü onların üslup ve tarzlarını benimsememiştir Şark; şiirsel bir ifade biçiminde ısrarcı olmuştur. Felsefe şiirden, şiir müzikten kolay kolay ayrılmaz Şark'ta: Nitekim Bob Dylan Nobel şiir ödülünü aldığı anda “Şarkı yazarından şair mi olur!” diye burun kıvrıranlar, o ödülü daha 1913'te alan Rabindranath Tagore'un aslında yalnızca şair değil, yüzlerce popüler *raga*'nın da yazarı olduğunu unuturlar (ya da öğrenme gereği duymamışlardır).

Tek fark burada değil kuşkusuz. Şark düşüncesinde akıl, mantık ve etik de birbirinden fazlaca farklılaşmaz. Tam da bu nedenle Daoculuk yalnızca bir düşünce, akıl yürütme tarzı değil, bir ha-

yat tarzı önerisidir de. *Daodejing*'in her bölümü (ya da şiiri) aynı zamanda bir etik önermedir, üstelik tam da Antik Yunan'ın kastettiği biçimde: Yalnızca bir töre-ahlak sistemi olarak değil, kendi iç-benliğine, karakterine (*ethos*'una) uyumlu/sadık kalma anlamında. Daoculukta iç-benliğin Yol'u ile bir kavmin, ülkenin, insanlığın Yol'u, birbirinden ayrılmaz.

Dao bundan, yani bir Yol/Yordam/Adap çerçevesinden ibaret değil kuşkusuz. İçinde “hükümdara öğütler” diye yorumlayabileceğimiz bölümler de var, “savaş sanatı” hakkında Sunzi'yi² aratmayacak yorumlar da. Yer yer “Ne diyor bu adam!” diye ayağa kalkmanıza yol açacak önermeleri de var. Daha 3. Bölümden başlayarak “halkı cahil/bilmez bırakmanın” erdemlerinden bahsediliyor mesela. Kuşkusuz bugün için anlamlı bir öğüt değil bu (ya da herhangi bir zaman için). Ancak kadim filozoflar önümüze karışık bir bütün olarak geliyorlar ve söylediklerinin içinden cımbızla bir-iki söz çekip yargılamak akıllıca bir yol değil. Mesela Plato'yu da (*Devlet*'e bakarak) “otoriter” bir düşünür olarak görmek mümkün. Ancak bu yorum Plato'nun yaşadığı ve Antik Yunan “demokrasisinin” teyellerinden sökülmeğe başladığı çağ (MÖ 5. ve 4. yüzyıllar) anlaşılmadan yapılmaz. Aynı şekilde, Laozi'nin yaşadığı dönemde ve toplumsal yapıda da, topluluğu kayıtsız şartsız temsil eden tek bir hükümdar fikrinin dışında bir dünya hayal edilemiyordu. Özellikle o dönemde imparatorun (*Huangdi*'nin, Göklerin Oğlu'nun) mutlak otoritesinin çözülüp yerel “soylu”ların güç kazandığı ve birbirleriyle durmadan savaştıkları, toplumsal kaosun bir tehdit olarak gündelik hayatın her alanını sardığı düşünülürse (*Zhanguo shidai*: Savaşan Eyaletler dönemi, MÖ 5.-3. yüzyıllar).

O yüzden Dao'nun her satırını bugünün felsefi/etik/politik kıstaslarıyla okumak pek akıllıca olmayabilir. Bunun en iyi (ve en beter) örneğini veren, Ronald Reagan'dır kuşkusuz: 1982'de Reagan, *Daodejing*'den “*Wei wu wei*” (“yapmadan yapmak”) ifadesi-

2. Sunzi ya da Sun Tzu (Sun Usta: gerçek adı Sun Wu), Laozi'nin çağdaşı. *Bingfa* (Savaş Sanatı) diye bilinen ilk kapsamlı askeri metnin yazarı.

ni alıntılıyarak, Dao düşüncesinin aslında liberalizmin “devletin ekonomiye müdahale etmemesi” anlayışını savunduğunu söylemişti. Daocu bir okumayla, hem (Reagan’dan beklenmeyecek kadar) doğru hem de (tam Reagan’dan beklenecek kadar) yanlış bir yorum: Evet, devlet ekonomiyi (*oikonomikon*: ülke ekonomisi anlamında) ne kadar az kurcalarsa o kadar iyidir. Ama devlet ekonomiyi ne kadar az kurcalarsa, zenginlerin, patronların ekonomiyi (*oikonomikon*: hanelerin, sıradan insanların gündelik hayatı anlamında) kurcalamalarına, yani sınırsız bir sömürüye de o kadar yer açılır. Yani kısacası, Dao’yu bugünün politik ihtiyaçlarının hizmetine vermeye kalkarsanız, Reagan aklından öteye gidememiş olursunuz.

Ama Reagan onu istediği kadar kendi (artık liberal mi, neoliberal mi, her neyse) ideolojisinin gereklerine göre “kurcalasın”, *wei wu wei* (tıpkı Yol gibi), kendisi olarak kalır. Yapmadan yap: Yapma, becerme, başarma gayreti, “kurcalama”, ille de “yenilik yapma” ihtiyacı, yarardan çok zarar getirir, diyor Laozi. Yapacaksan, Yol’un dengesini, insicamını gözeterek yap: Yapmadan yap. Kullan, ama tüketme; “öğretiyorum” demeden öğret; böbürlenmeden başar; gevezelik etmeden konuş.

Kuşkusuz bunun gibi hiç eskimeyenler, her yere, her kültüre, “göklerin altındaki her şeye” ait olanlar çoğunluktadır Laozi’nin söyledikleri arasında:

Takıp takıştıran süslü insanlar,
silah taşıyan,
çok içip çok yiyenler,
çok şeyleri, çok paraları olanlar:
Utanmaz hırsızlardır.
Şüphesiz, yol değildir
onların yolu. (53)

Bu sözlerin ne zamanı var, ne de mekânı. Le Guin’in de dediği gibi, büyük bir rahatlıkla kapitalizmi betimlemek için de kullanılabilirler. Ya da:

Doğurmak, beslemek,
dünyaya getirmek ama sahiplenmemek,
eylemek ama karşılık beklememek,
yol göstermek ama hükmetmemek:
Budur akıl sır ermez güç. (10)

Şu söz ise neredeyse bugün ve burası için söylenmiş:

Vazifeşinas çocuklar ve ebeveynlerle doludur
düzeni bozuk aile.
Düzeni bozuk toplumsa
sadık vatanseverlerle. (18)

Bu açıkça eleştirel bölümde bile Laozi Yol'a sadık kalıyor. Samuel Johnson'un iki bin beş yüz yıl sonra söyleyeceği (ve benzer bir kaygıdan yola çıkan) "Vatanseverlik alçakların son sığınağıdır" sözüyle karşılaştırıldığında, Batılı ve Şarklı düşünce tarzları arasındaki ince farkları görebiliyoruz: İkisi de aynı şeyi söylemeye çalışıyor, ama Johnson "vatanseverlik taslayanları" alçaklıkla suçlarken (yani kişilerle uğraşırken), Laozi vatanseverlik gayretinin/iddiasının cemaati nasıl bozduğuyla, yozlaştırdığıyla ilgili. Suçlamıyor, kavga çıkarmaya çalışmıyor, yukarıdan konuşmuyor. Yol'un temel düsturundan (Üç Hazinesinden) bir an olsun ayrılmıyor.

O düstur, Merhamet, İtidal, Tevazu.

慈
俭
不敢为

Bülent Somay

Giriş

Tao Te Ching muhtemelen iki bin beş yüz yıl önce, Konfüçyüs ile aynı zamanlarda yaşamış olabilecek, adı galiba Lao Tzu olan biri tarafından yazıldı. Çince olduğu, çok eski olduğu ve dünyanın her yerindeki insanlara daha dün yazılmış kadar yakın olduğu dışında, hakkındaki hiçbir bilgi kesin değil.

İlk gördüğüm *Tao Te Ching*, sarı bez ciltli, mavi-kırmızı Çince çizimler ve karakterlerle süslü 1898 Paul Carus baskısıydı. Benim için saygıdeğer ve gizemli bir nesneydi; hemen inceledim ve içinin dışından daha büyüleyici olduğunu keşfettim. Kitap babamındı; sık sık okurdu. Bir keresinde okurken notlar aldığını fark ettim ve ne yaptığını sordum. Cenaze töreninde okunmasını istediği bölümleri işaretlediğini söyledi. O bölümleri gerçekten de okuduk cenazesinde.

Kitap hâlâ bende; doksan sekiz yaşında ve cildi dağılmasın diye kırmızı bantlarla daha da süslenmiş halde. İçinde benim cenazemde okunmasını istediğim bölümler de işaretli artık. Lao Tzu'yu bu özel baskıda keşfetmiş olduğum için neden çok şanslı olduğumu Notlarda (s. 119 vd.) açıklıyorum. Burada onu çok genç yaşta keşfettiğim ve tüm hayatımı kitabıyla geçirdiğim için çok şanslı olduğumu söylemekle yetineceğim.

Notlarda kendi versiyonumun diğer veçhelerini, bunlara nasıl vardığımı da tartışıyorum. Burada kısaca nedenini de söyleyeyim:

Tao Te Ching kısmen şiir, kısmen de düzyazı. Ancak şiiri bugün tanımladığımız biçimiyle, yani kafiye ve vezinle değil de dilin yapılandırılmış bir yoğunluğu olarak tanımladığımızda, tümü

şiiir. Ben bu şiiiri, onun veciz, garip güzelliğini yakalamaya çalıştım. Çevirilerinin çoğu anlamı ağırlarına düşürmüş, ama düzyazı olarak; güzelliğiye kaçırmışlar. Oysa şiiirde güzellik süs değildir, anlamdır. Hakikattir. Bunu yetkili ağızlardan öğrendik.*

Tao Te Ching'i yöneticiler için el kitabı olarak gören akademik çeviriler, Taocu “bilge”nin biricikliğini, erkekliğini, otoritesini vurgulayan terimler kullanır. Çoğu popüler versiyonda bu dil yaygınlaştırılır ve iyice bozulur. Bense, günümüzün bilge olmayan, güç sahibi olmayan, muhtemelen erkek de olmayan ve kapalı bir çevrenin anlayabileceği sırlar peşinde koşmak yerine doğruca ruha hitap eden sese kulak kabartacak okuruna, ulaşabileceği bir Yol Kitabı sunmak istedim. Bu okurun, iki bin beş yüz yıldır bu kitabın neden sevildiğini görmesini istedim.

Tao Te Ching büyük dini metinler arasında en sevilesi olanıdır; eğlencelidir, keskindir, iyicildir, mütevazıdır, durdurulamaz bir taşkınlığı, tükenmez bir yenileyiciliği vardır. Tüm derin kaynaklar arasında suyu en berrak olanıdır. Aynı zamanda benim için en derin kaynaktır.

Ursula K. LeGuin

Bazı bölümlerin altındaki yorumlar, benim metne gösterdiğim tepkiler. Hepsi bana özgü ve hiç akademik değiller. Faydasız bulursanız atlayabilirsiniz. Kitabın sonundaki Notlarda ise, bazı bölümlerin, kaynaklarımın ve kılavuzlarımla yardımıyla vardığım daha ayrıntılı değerlendirmeleri ile kendi versiyonuma nasıl ulaştığım konusundaki görüşlerim var.

* Burada sözü edilen “yetkili ağız” muhtemelen John Keats, referans verilen ise *Ode on a Grecian Urn*'deki (Bir Yunan Vazosu Üzerine Kaside) şu dizeler:

Truth is beauty, beauty truth – that is all
Ye know on earth and all ye need to know
(Hakikat güzelliştir, güzellik de hakikat – işte
Budur bilip bileceğin bu âlemde, bilmen gereken de.) –ç.n.

BİRİNCİ KİTAP

Tao

Gidebileceğin yol
gerçek yol değil.
Söyleyebileceğin isim
gerçek isim değil.

Gökyüzü ve yer
isimsizde başlar:
İsim, anasıdır
on bin şeyin.

O yüzden istekten arınmış ruh
gizli olanı görür,
hep isteyen ruh ise
yalnızca istediğini.

İki şey, tek kaynak,
ama adları farklı,
kimliği ise saklı.
Sırların sırtı!
Gizli olana açılan kapı.

Bence bu bölümün tatminkâr bir çevirisi kesinlikle imkânsız. Bütün kitabı içeriyor. Borges'in öyküsündeki "Alef" gibi görüyorum bu bölümü: Eğer doğru bakarsanız, her şeyi içeriyor.

Ruhun Gıdası

Dünya yüzünde
güzelliğin güzel olduğunu bilen herkes
çirkinliği yaratır.

İyiliğin iyi olduğunu
bilen herkes
kötülüğü yaratır.

Çünkü olmak ve olmamak
birlikte doğar;
zor ve kolay
birbirini tamamlar;
uzun ve kısa
birbirini biçimlendirir;
yüksek ve alçak
birbirine bağlıdır;
nota ve ses
müzik olur birlikte;
önce ve sonra
birbirini izler.

O yüzdendir ki bilge ruh
yapmadan yapar,
konuşmadan öğretir.

Bu dünyaya ait şeyler
vardırlar, varolurlar;
reddedemezsiniz onları.

**Dünyaya getirmek ama sahiplenmemek;
eylemek ama karşılık beklememek
işini yapıp sonra kolayca bırakmak:
Çünkü bırakmaktır
kalmasını sağlayan.**

Bu bölümde okuduğum şeylerden biri, değerlerin ve inançların yalnızca kültürel olarak kurulmakla kalmayıp, yin ve yang'ın etkileşiminin, dünyanın canlı dengesini kuran büyük dönüşümlerin de parçası olduğu. İnançlarımızın gerçekliğin tümünü kapsayan değişmez hakikatler olduğuna inanmak, acıklı bir kibirdir. Bu inancı bırakmaksa güvenliğe kavuşmaktır.

Susmak

Övölmeye layık olanı övmemek
rekabetten alıkoyar insanları.

Hazineye kıymet biçmemek
hırsızlıktan alıkoyar.

Çekici olana bakmamak
zihni sakın tutar.

O yüzden insanları yöneten
bilge akıl
zihinlerini boşaltıp
karınlarını doldurur,
isteklerini zayıflatıp
kemiklerini güçlendirir,

insanların bilmemelerini,
istememelerini sağlar,
bilenlerin ise
hiçbir şey yapmamalarını.

Yapmamayı yaptığınızda
her şey yerli yerindedir.

Lao Tzu tekrar tekrar *wei wu wei* diyor: Yapmamayı yap. Yapmamayı yapmak. Eylemeden eylemek. Eylemsizlik yoluyla eylem. Hiçbir şey yapmıyorsunuz ama gene de yapılıyor...

Mantıklı yoruma açık değil, hatta İngilizceye çevrildiğinde bir sentaksa bile kavuşmuyor; ama düşünceyi radikal olarak dönüştüren, zihinleri değiştiren bir kavram. Kitabın tümü bu kavramın hem açıklanması hem de gösterilmesi.*

* Türkçeye çevrildiğinde Türkçe sentaksa meydan okumuyor, ama aceleyle yanlış anlamaya çok müsait. *Wei wu wei* belki de en iyi ifadelerinden birini Şark dövüş sanatlarında (wuşu, kungfu, taiçi, karate, aikido, judo) bulur: Yapmamayı ne kadar iyi yaparsanız, hasmınızın “yapma” gayreti de o kadar tersine döner, kendine zarar verir. –ç.n.

Kaynaksız

Yol boş,
kullanılmış ama tükenmemiş.
Derin mi derin;
on bin şeyin atası.

Körelen bıçak,
çözülen bağ,
kararan ılık,
yolun tozudur yol.

Sessiz,
sessiz ve belki ebedi.
Kimin çocuğu bu?
Tanrıların selefi.

Lao Tzu'nun söylediği her şey elden kaçıp gider. Sözlerin sonsuz kandırıcılıktaki basitliği içinde elle tutulur bir şey yakalamak arzusu, baştan çıkarır insanı. En iyi akademik çevirmenlerinden bazıları bile, metindeki olumlu etik ya da politik değerlere odaklanır; sanki bunlar o metindeki en önemli şeylermiş gibi. Kuşkusuz Taoculuk denilen din de, tanrılarla, azizlerle, mucizelerle, dualarla, kurallarla, zenginliği, iktidarı ve uzun bir ömrü filan ele geçirmek için önerilen yöntemlerle dolu – Lao Tzu'nun bizi Yol'dan uzaklaştırdığını söylediği şeylerle yani.

Dilin yukarıdaki gibi bölümlerde gördüğümüz o uçsuz bucaksız te-vazuu, insanların asırlardır bu kitapta bulduğu şeyi ortaya koyuyor: Parçası olduğumuz gizeme dair saf bir kavrayış.

Faydalı Boşluk

Gök ve yer merhametli değildir.
Onlar için on bin şey
korkuluklardır sadece.

Bilge ruhlar merhametli değildir.
Onlar için yüz aile
korkuluklardır sadece.

Gök ve yer
körük gibi çalışır:

İçi boştur ama bir yapısı vardır,
hareket eder, verdikçe tükenmez.

Bilge ruhun “merhametli olmaması”, zalimlik anlamına gelmez. Zalimlik bir insan özelliğidir. Gök ve yer –yani “Doğa” ve onun Yolu– merhametli, insancıl değildir, çünkü insan değildirler. Merhametli değildirler; zalim de değildirler: Bunlar insana has özellikler. Ancak bir benliğiniz varsa ve ona değer veriyorsanız merhametli ya da zalim olabilirsiniz. Farklı [*different*] değilseniz kayıtsız [*indifferent*] bile olamazsınız. Fedakârlık bencilliğin öteki yüzüdür. Yol’un takipçileri, tıpkı doğanın güçleri gibi, kendilerini düşünmeden davranır.

Tamam Olan

Vadinin ruhu hiç ölmez.
Sır diyelim, kadın diyelim ona.

Sır,
Kadının Kapısı,
köküdür
yerin ve göğün.

Ebediyen sürer, sonsuza dek.
Her şeyi rahatça yaparsınız onunla.

Soluk Pırıltı

Gökler kalır,
yer dayanır.
Nasıl olur da sürerler bunca zaman?
Varlıkları kendileri için değil
o yüzden sürüp giderler.

O yüzden bilge ruhlar
benliği geride bırakır
ileri yürürler,
benliği bir yana koyup
dengede kalırlar.
Neden bırakılsın ki benlik?
Ruhun ihtiyacı olan şey kalsın diye.

Doğası Gereği Kolay

Gerçek iyilik

su gibidir.

Su her şeye

iyi gelir.

Rekabet etmez.

Doğruca

altlardaki iğrenç yerlere gider

ve yolunu bulur böylece.

Bir ev için en iyisi

düzgün zemindir.

Düşünürken

derinliktir iyi olan.

Vermenin iyi yanı alicenaplık;

konuşmanın, dürüstlük;

yönetmenin, düzen.

Çalışmanın iyi yanı beceri,

eylemin iyi yanı zamanlama.

Rekabet yoksa

suçlama da yoktur.

Bu kitap boyunca akan berrak bir su var; şiiirden şiire gidiyor, yıkılmaz olanı aşındırıyor, yolu tıkayan her şeyin etrafından kendine yol buluyor. Temiz bir içme suyu.

Sessiz Olmak

Kâseyi ağzına kadar doldur,
taşar.
Bıçağı durmadan bile,
körelir.

Altın ve yeşim dolu bir evi
koruyamaz kimse.

Servet, mevki, gurur,
kendi kendilerinin yıkımlarıdır.
İyilik etmek, iyi çalışmak, iddiasız olmak
kutsanmaya giden yoldur.

Teknikler

Ruhunu gövdende tutabilir misin,
bir olana sarılıp,
öğrenebilir misin bütün olmayı?
Enerjini merkezde tutup,
yumuşak, hassas olarak,
öğrenebilir misin bebek olmayı?

Derin suyu durgun ve berrak tutabilir misin,
bulanmadan yansıtabilsin diye?
İnsanları sevip işleri yönetebilir misin,
yapmadan yaparak bunu?

Göklerin Kapısını açıp kapatarak,
yavrularını besleyen bir kuş olabilir misin?
Kâinatı delip geçen bir parlaklıkla,
bilmeyerek bilebilir misin?

Doğurmak, beslemek,
dünyaya getirmek ama sahiplenmemek,
eylemek ama karşılık beklememek,
yol göstermek ama hükmetmemek:
Budur akıl sır ermez güç.

Tao uzmanları çoğunlukla bu bölümün meditasyon, meditasyon teknikleri ve gerçekleştirilmesi üzerine olduğuna inanır. Dili son derece mistiktir, imgeleri yüklüdür ve zengin çağrışımları vardır.

Son kıta başka bölümlerde de neredeyse aynı kelimelerle tekrarlanır; kitap boyunca bu tür birkaç “nakarat” vardır; iki ya da üç kere tekrarlanan tıpatıp aynı ya da benzer dizeler.

Olmamanın Yararları

Tekerlek çemberinin otuz parmağı
boş göbekte kavuşur.
Tekerleğin yararı
olmadığı yeredir.

İçi boşaltılmış kilden
olur çömlek.
Çömleğin yararı
olmadığı yeredir.

Oda yapmak için
oyulur kapı ve pencere.
Odanın olmadığı yeredir
yaşanacak yanı.

Yani olanın yararı
olmayanın kullanılmasındadır.

Lao Tzu'nun en sevdiğim yanlarından biri son derece komik olması. Burada çok derin ve zor bir hakikati anlatıyor; ilk bakışta akla yakın gelmeyen, ama zihin bir kere kabul etti mi kâinatı iki katına çıkaran bir hakikati. Ve bunu son derece sıradan bir basitlikle, çömleklerden bahsederek yapıyor.

İstememek

Beş renk
kör eder gözlerimizi.
Beş nota
kulaklarımızı sağırlandırır.
Beş lezzet
ağzımızın tadını bozar.

Yarışmak, kovalamak, avlamak
delirtir insanları.
Zengin olma gayreti
düğüm eder.

O yüzden bilge ruh
dış gözüyle değil
iç gözüyle izler,
birini bırakır gitsin,
ötekini elinde tutar.

Utanmadan

Gözde olmak ya da gözden düşmek,
korku içinde yaşamaktır.
Bedeni ciddiye almaksa
acı çekebileceğini kabul etmek.

Gözde olmak ya da gözden düşmek,
korku içinde yaşamaktır demek
ne anlama gelir?
Kayırılmak aşağılar:
Kaybetmekten korkarız,
kazanmaktan da korkarız.
O yüzden gözde olmak ya da gözden düşmek,
korku içinde yaşamaktır.

Bedeni ciddiye almak,
acı çekebileceğini kabul etmektir demek
ne anlama gelir?
Acı çekerim, çünkü bir bedenim ben;
beden olmasam
nasıl acı çekerdim ki?

O yüzden bedenlerinin iyiliğini
kamu iyiliğinin önüne koyanlara
emanet edilebilir devlet;
siyasi yapıya
kendi bedenleri kadar iyi bakanlar da
devleti yönetmeye layıktır.

Mistik Lao Tzu, politik iktidarın gizemini yerle bir ediyor.

Otokrasi ve oligarşi, iktidarın büyüğü bir şekilde kazanıldığı ve fedakârlıkla korunduğu, iktidardakilerin de güçsüzlerden açıkça üstün olduğu inancını yayarlar.

Lao Tzu ise siyasal iktidarı büyüğü bir şey olarak görmez. Haklı iktidarın kazanıldığını, haksız iktidarın ise gasp edildiğini düşünür. İktidarı bir erdem olarak değil, erdemin bir sonucu olarak görür. Demokrasiler bu görüş üzerine kuruludur.

Kendini ya da başkalarını feda etmenin, iktidarı yozlaştırdığını söyler; iktidar Yol'u izleyen herkesin ulaşabileceği bir şeydir. Bu radikal bir biçimde altüst edici bir tavır. Anarşistlerle Taocuların iyi arkadaş olmalarına şaşırmamalı.*

* LeGuin'in bu bölümdeki çevirisi (yukarıda da itiraf ettiği gibi) kendi politik tavrı yüzünden biraz “sorunlu” hale gelmiş. Bizim “devlet”, “kamu iyiliği” ve “siyasi yapı” diye çevirmeye çalıştığımız terim, LeGuin'in metninde *commonwealth*, *public good* ve *body politic*; Çince'de ise (*Pinyin* transliterasyonu) *tianxia* (LeGuin'in transliterasyonu) *t'ien hsia*: bkz. 13. Bölüm sonnotu). Diğer çevirilerin çoğu bu kavramı “ülke” ya da “krallık” terimleriyle karşılamış. Kelime anlamıyla “göğün altındakiler” demek, ama o zamanlardan beri, “İmparatorun hükmü altındaki topraklar” anlamında kullanılıyor (zaten “İmparator” da *Huangdi* yani “Göğün Oğlu” demek). LeGuin belli ki, İmparator, Kral gibi monarşik/despotik terimleri kullanmaktan kaçınma uğruna, *tianxia*'ya *Commonwealth* demiş, yani hem “kamu iyiliği/refahı” hem de “devlet”. Bu tercih metnin kastettiği şeyi bozmuyor, ancak Türkçeye çevirirken yeni sorunlar yaratabiliyor. –ç.n.

Sırtı Kutlamak

Bak: Görülecek bir şey yok.
 Renksiz de.
 Dinle: Duyulacak bir şey yok.
 Sessiz de.
 Elini uzat: Tutulacak bir şey yok.
 Elle tutulamaz de.

Üçü de tarife gelmez,
 kaynaşır bir olurlar,
 ne üstünde ışık,
 ne altında karanlık.

Asla, asla
 adı konulamaz.
 Eski haline döner,
 geri döner olmamaya.
 Biçimlenmemişin biçimi de ona,
 imgesizin imgesi.

Düşünülemeyen düşünce de ona.
 Yüzleş: Yüzü yok.
 İzle: Sonu yok.

Eski Yol'u asla bırakmadan
 yaşayabiliriz bugünü.
 Kadim başlangıçları unutmadan
 gidebiliriz Tao'nun izinden.

Güç İnsanları

Bir zamanlar
Yol'u bilen insanlar
inceydi, ruhaniydi, gizemliydi, keskin zekâlıydı,
derinlerden derindi.

Tarife sığmadıkları için
neye benzediklerini söyleyebilirim ancak:
Temkinliydi, kış vakti nehirden geçer gibi.
Tetikteydiler, komşulardan korkar gibi.
Kibar ve sakindiler, yatıya kalan misafir gibi.
Elle tutulamazlardı kolayca, eriyen buz gibi.
Boştular, yontulmamış ağaç gibi.
Issızdılar, vadiler gibi.
Gizemliydi, tıpkı çırpıntılı su gibi.

Kim sükûnetle, azar azar
çırpıntılı olanı berraklaştırabilir?
Kim hareketle, azar azar
durgun olanı harekete geçirebilir?

Yol'u izlemek
başarıya ihtiyaç duymamaktır.
Yaşanabilir başarıya ulaşmadan,
yenilenmeye ihtiyaç duymadan hiç.

İlk kıtada Yol'un kadim zamanlardaki ya da *illo tempore* [Latince "evvel zaman içinde"-ç.n.] izleyicilerini görüyoruz: uzak ve ulaşılmaz. Ancak ikinci kıta bir dizi şaheser mecaz yoluyla onları yakına getirip can veriyor. (Kibar ve sakın yatılı misafirleri özellikle seviyorum.) Vadi ve kesilmemiş ya da yontulmamış ağaç imgeleriyle tekrar tekrar karşılaşacağız.

Köke Dönmek

Bomboş olun. Alabildiğine dingin.
On bin şey birlikte yükselir;
yükselişlerindedir geri dönüşleri.
Çiçek açarlar şimdi
ve çiçek açarken
kaynağa inerler,
köke dönerler.

Köke dönüş
huzurdur.
Huzur: Olması gerekeni kabulleniş,
ebedi olanı bilmek.
Bu bilgide bilgelik vardır.
Yoksa, yıkım ve altüst oluş.

Ebedi olanı bilmek
açık yürekli olmaktır,
alicenap,
soylu,
kutsanmış olmak,
sonsuz dek süren yolu,
Tao'yu izlemektir.
Beden son bulur,
ama korkacak bir şey yoktur.

Onaylayacak bir tanrı olmaksızın da ahlakın var olabileceğini, ya da ölçütünü insandan almayan bir maneviyatın mümkün olduğunu kabul etmeyenler için, Lao Tzu'nun ahlakının sağlamlığı ve manevi yol göstericiliğindeki güzellik anlaşılmaz, gayrimeşru ya da çok rahatsız edici olmalı.

Basitçe

Gerçek önderler
tanınmaz bile izleyicileri tarafından.
Onların ardından izleyicilerinin
tanıyıp hayran olduğu önderler gelir;
ondan sonra korktukları önderler;
ondan sonra da nefret ettikleri.

Güvenmemek
güvenilmemektir.

İş hakkıyla yapıldığında,
yaygarasız, övünmeden,
sıradan insanlar der ki:
Biz yaptık bu işi.

İşleri yaparken insanların işi aslında kendilerinin yaptıklarını sanmasını sağlayan bu görünmez önder, perde arkasından diğerlerini manipüle eden biri değildir; tam tersine. Bu gene bir “yapmadan yapmak” meselesi; rekabetsiz, endişesiz, güvenerek hayata geçirme, cebir değil güç. Buna iyi bir örnek ya da paralellik, çok iyi bir öğretmen olabilir, ya da bir korodaki en düzgün ses.

İkinci Tercihler

Büyük yol gözden düştüğünde
hayırseverlik ve doğruculuk çıkar ortaya.
Öğrenme ve basiret yüceltilince
müthiş bir ikiyüzlülük belirir.
Vazifeşinas çocuklar ve ebeveynlerle doludur
düzeni bozuk aile.
Düzeni bozuk toplumsa
sadık vatanseverlerle.

Ham İpek ve Yontulmamış Ağaç

Bırakın kutsal olmayı, unutulmuş ihtiyatı,
 yüz kere daha iyi olacaktır herkes için.
 Bırakın fedakârlığı, unutulmuş doğruculuğu,
 insanlar hatırlayacaktır aile olmayı.
 Bırakın plan yapmayı, unutulmuş kâr etmeyi,
 hırsız ve soyguncu kalmayacaktır ortada.

Ama bu üç kurala bile
 uymanız gerekmez; güveneceğiniz şey
 ham ipeği tanımak,
 yontulmamış ağacı tutmaktır elinizde.
 Aza ihtiyaç duyun,
 daha da azını isteyin.
 Kuralları unutun,
 derdiniz kalmasın.

Bu ve bundan önceki iki bölüm, tek bir düşünce silsilesi olarak okunabilir. “Ham ipek” ve “yontulmamış ağaç”, geleneksel olarak Çincedeki *su* (basit, düz) ve *p’u* (doğal, dürüst) karakterleriyle bağlantılandırılır.

Farklı Olmak

Ne kadar fark var evet ile hayır arasında?

Ne fark var iyi ile kötü arasında?

İnsanların korktuğu şeyden
korkulmalı.

Ey felaket!

Varmadı daha sınırına!

Herkes neşeli,
eğlencedeymiş gibi,
baharda tıraçalanmış tepelere tırmanır gibi.
Bense burada oturuyorum durgun,
bir çocuk gibi her şeyden habersiz,
henüz gülmeyi öğrenmemiş bebek gibi.

Heyhat, heyhat.
Evsiz barksız biri gibi.
Çoğu kişi bolluk içinde.
Yoksul olan benim,
tepeden tırnağa budala.

Cahil, cahil.
Çoğu insan çok zeki.
Kafasız olan benim.
Herkes ne kadar uyanık.
Benimse yok bir cevabım.
Denizde çaresizim, ah,
sürükleniyorum limansız.

Herkesin yapacak bir işi var.
Yersiz, beceriksiz olan benim.
Ben farklı olanım,
çünkü besinim
anne sütü.

Evet ile hayır, iyi ile kötü arasındaki fark, ancak “parlak” insanların, verecek cevapları olanların anlayabileceği bir şeydir. Zavallı aptal bir Tao-cu bu ayrımı anlayamaz.

Bu bölüm *huang* (vahşi, verimsiz; kıtlık), *tun* (cahil; kaotik), *hun* (kalın kafalı, bulanık), *men* (üzgün, şaşkın, dilsiz) ve *hu* (kafası karışık, şaşkın, karanlık, muğlak) gibi kelimelerle dolu. Bu kelimeler kaosa ve karmaşaya, zihnin hiçbir şeyden emin olmadan ıssız, sessiz ve sakil bir “yaban şaşkınlıkta”* dolaştığına işaret ediyor. Ancak yol, bu opak, sö-nük tuhaflıktan geçer. Olumlu ve olumsuz kanaatlerin, korkuyu inkâr eden ve gizemi görmezden gelen iyi/kötü, evet/hayır ahlakçılığının dayattığı yüzeysel düzenden değil.

* Tipik bir Le Guin kelime oyunu: “*bewilderness*”: “*bewildered*” (şaşkın) + “*wilderness*” (yaban) –ç.n.

Boş Yürek

En büyük güç, Yol'u
tek başına izleme ihsanıdır.
Yol'un nasıl çalıştığını
kavramak zordur, kaçırır elden.
Elden kaçır ya, kavramak zordur,
ama fikirler vardır içinde.
Kavramak zordur ya, elden kaçır,
ama nesneler vardır içinde.
Seçmesi zor, bulanık,
ama ruh vardır içinde,
hakiki ruh.
Kesinlik vardır içinde.
Ta eskiden bugüne kadar
adını saklamıştır.
Görmüştür
başlangıcını her şeyin.

Başlangıç hakkında bildiklerimi
nereden mi biliyorum?
Buradan.

Mistisizm “bu”nun indirgenemez, dile dökülemez gerçekliğinden çıkar
ve ona geri döner. “Bu” Yol’dur. Budur yol.

Aşağıya Doğru Büyümek

Kırıl ki bütün olasın.

Bükül ki düzel.

Boşal ki dolu olasın.

Tüken ki yenilen.

Azın olsun ki çok kazan.

Çoğun olsun ki kafan karışsın.

O yüzden bilge ruhlar bir olana sarılır
her şeyi onunla sınar.

Kendilerini göstermedikçe
parlarlar.

Kendilerini savunmaya çalışmadıkça
hakları teslim edilir.

Kendilerini övmedikçe
başarırlar.

Rekabet etmezlerse,
dünyada rakipsiz olurlar.

Eskiler

“kırıl ki bütün olasın,” dediklerinde
yanılıyorlar mıydı?

İşin aslı, bütün olmak
geri dönmektir.

Hiçbir Şey ve Hiç

Doğa uzun nutuklar atmaz.
 Kasırğa sabah boyu sürmez.
 Sağanak bütün gün sürüp gitmez.
 Rüzgârla yağmuru kim yapar?
 Gök ve yer.
 Gök ve yer ilanihaye sürmüyorsa,
 insanların sürmesi hiç gerekmez.

Tao ile çalışanlar
 Tao insanlarıdır,
 Yol'a aittirler.
 Güç ile çalışanlar
 güce aittir.
 Kayıpla çalışanlar
 kaybolmuşlara.

Bırakın kendinizi Yol'a,
 Yol'dayken evinizde olacaksınız o zaman.
 Verin kendinizi güce
 güç eviniz olacak.
 Kayba verin kendinizi,
 kaybolduğunuzda evinizde olacaksınız.

Güvenmemek
 güvenilmemektir.

Oran

Sürekli parmaklarının ucunda duramazsın
yürüyemezsin hep hoplayıp sıçrayarak.
Gösterişle parlamaz
başkalarını itip öne geçemezsin.
Kendinden memnunnlardan bir hayır gelmez,
kendini övüp duranlar büyüyemez asla.

Bunlar Tao için
besine karşılık çöp demektir,
ya da beden karşısında tümör,
nefretlik.
Yol'u izleyenler
kaçınır bundan.

Sırrı Hayal Etmek

Bir şey vardır ki
her şeyi içerir.
Yer ve gökten önce
gelendir.
Kıpırdamaz, gövdesiz,
hep kendi başına, değişmezdir,

her şeye sızar,
hep hareket eder.
Ki her şeyin
anası olabilsin.
Gerçek adını bilmediğimiz için,
Yol deriz ona yalnızca.

İlle de bir isim verilecekse,
Ulu olsun adı.
Ululuk yola devam etmektir,
devam etmek uzağa gitmek,
uzağa gitmek geri dönmek demektir.

O yüzden derler ki: “Yol uludur,
gökler uludur,
yeryüzü uludur,
insanlık uludur;
dört ululuk vardır dünyada,
insanlık içlerinden biridir.”

İnsanlar yeryüzünü izler,
yeryüzü gökleri,
gökler Yol’u izler
Yol ise olanı.

İlk dizedeki “bir şey”e “kütle” demek isterdim – şekilsiz, ayrışmamış bir kütle, kaos, Söz’den, Biçim’den ve Değişim’den önce. Zaman, uzay, her şey onun içinde: Yol’un rahminde.

Bölümün son kelimeleri olan *tzu jan*’ı “olan” diye yorumladım. “Yol kendini izler” demeye de niyetliydim, çünkü Yol, şeylerin nasıl olduğudur zaten; ama kelimelerin önemini azaltacaktı bu. O kelimeler bizi Yol’u bir egemenlik ya da hâkimiyet, tümüyle yaratıcı, tümüyle *yang* olarak görmememiz için uyarıyor. Yol’un kendisi de bir izleyici. Her şeyden önce var olmasına rağmen, olanı izliyor.

Ağırın Gücü

Ağır, hafifin köküdür.
Durgun, hareket edenin efendisi.

O yüzden bilge ruhlar yürürken
ağır bir yük takarlar peşlerine.

Ancak sağlam, sessiz
bir evde güvendeyken
dikkati bırakırlar elden.

Nasıl olur da on bin arabanın efendisi
razı olur terazide
topraklarından daha hafif çekmeye?
Hafiflik temellerini kaybettirir ona,
hareketse efendiliğini.

Ağırlığı gündelik hayatın kökündeki meseleler olarak görüyorum; biz bedeni olan varlıkların taşımak zorunda olduğu yiyecek, içecek, barınak, güvenlik gibi yükler. Eğer yük arabasının çok önünden koşarsak, onunla bağlantımız kesilebilir; bedenimize önemsizmiş muamelesi yaparsak, çıldırma ve saçmalama tehlikesiyle karşılaşırız.

İlk iki dize Taiçi çalışması için iyi bir düstur olabilir.

Beceri

İyi yürüyüşçüler iz bırakmaz.
 İyi hatipler kekelemez.
 İyi muhasebeciler parmaklarıyla saymaz.
 En iyi kapı kilitlenmese de açılmaz.
 En iyi düğüm ip kullanılırsa da çözülmez.

O yüzden bilge ruhlar insanlara iyi bakar,
 kimseye sırt çevirmezler.
 Şeyleri iyi gözetir,
 hiçbirine sırt çevirmezler.
 Bir ışık gizlenmiştir burada.

İyi insanlar henüz iyi olmamışlara öğretir;
 daha az iyiler, iyilerin yapı taşıdır.
 Öğretmene saygı duymayan
 ya da öğrenciye kıymet vermeyenler
 zeki olsalar bile, yoldan çıkmışlardır.
 Derin bir sır yatar burada.

Gizli ışık ve derin sır, bize “Düşün bunu”, önemsiz görüneni umursa, diyen işaretler gibi. Öğretmenin silik öğrencisine gösterdiği ebeveynce ilgide ve toplumun annelere, öğretmenlere ve eğitimle uğraşan adı-sanı belirsiz kişilere gösterdiği saygıda, tartışmasız bir aydınlanma ve derin bir insanlık sırrı yatar. İçgüdü'nün yerine dili, toplumu ve kültürü geçirdiğimiz için, eğitim ve öğretime bağımlı olan tek hayvan türü biziz. Bunlar olmadan insan değiliz. Gerçek güç onlarda. Ama zenginlerle iktidar sahipleri uğraşıyor mu bu işlerle?

Geri Dönüş

Erkeği bilip
kadın kalarak,
dünyanın nehir yatağı ol.
Dünyanın ebedi, kudreti sınırsız
nehir yatağı olmak,
yeni doğmuş bebek olmaya dönmektir tekrar.

Işığı bilip
karanlık kalarak,
dünyanın örneği ol.
Dünyanın ebedi, kudreti yanılmaz
örneği olmak,
sınırsızlığa dönmektir tekrar.

İhtişamı bilip
mütevazı kalarak,
dünyanın vadisi ol.
Dünyanın ebedi, kudreti tükenmez
vadisi olmak
doğal olana dönmektir tekrar.

Ham ağaç kesilerek
kullanışlı şeyler yapılır.
Bilge ruhlar kullanılır
önder yaratmak için.
Keza şaheser bir oyma
kesip biçmek gerektirmez asla.

Lao Tzu'nun dilinin basitliği, nüfuz edilmesi neredeyse imkânsız bir anlam yoğunluğu yaratabiliyor. Bu büyük şiirdeki tersine dönüşler ve paradokslar yin ve yang'ın –erkek/kadın, aydınlık/karanlık, ihtişam/teva- zu– karşıtlıklarıdır; ama onları “bilmek ve olmak”, dengeleme edimi, ne durağanlığa ne de senteze yol açar. Gücün aktığı nehir yatağı geriye yö- nelir, gücün düzenli yapıları geriye yönelir, gücü içinde barındıran vadi geriye yönelir; geriye, daima yeni, sonsuz, dolambaçsız olan yola. Ter- sine dönüş, tekrarlayıştır hareket, gene de ileriye doğrudur.

Yapmamak

Dünyayı orasını burasını kurcalayarak
fethedeceğini sananların
sonu hayırlı değildir.
Çünkü dünya kutsal bir nesnedir.
Oynamamalıdır onunla.
Onu kurcalamak zarar vermektir.
Ele geçirmek kaybetmektir.

Göklerin altında birileri önden gider, başkaları izler,
kimi sıcak eser, kimi soğuk,
kimi güçlüdür, kimi zayıf,
kimi başarılı olur, kimi başarısız.

O yüzden uzak durur bilge ruh,
aşırıdan, abartıdan, ölçüsüzlükten.

Lao Tzu için “her şeyde itidal” güvenilir, pratik bir tavsiyeden ibaret değildir. Dünyanın kutsallığı hissini kaybetmek, ölümcül bir kayıptır. Dünyamızı aşırı hırs ve türlü icatlarla yaralamak, kendi kutsallığımızı tehlikeye atmaktır.

Savaşmamak

Bir Taocu hükümdara
fetih için silah kullanmayı önermez;
o taktik geri teper.

Ordunun geçtiği yerlerde
dikenlerle ayrık otları biter.
Savaşın ardından
gelir kötü hasatlar.
İyi önder amacına ulaşmakla yetinir,
kibirilenmez zaferiyle.
Böbürlenmeden, zorbalık etmeden,
büyüklenmeden ulaşır amacına,
başarır elinde olmadan,
şiddetsiz başarır.

Şeyler önce serpilir sonra yok olurlar.
Yol öyle değildir.
Yol olmayanın
tez zamanda sonu gelir.

Lao Tzu'nun pasifizminin bu ilk dolaysız ifadesi, bir önceki şiirin fık-
rinden kaynaklanır ve doğruca bir sonraki şiire bağlanır.

Son kıta bilmece gibi: “Şeyler önce serpilir sonra yok olurlar”– Na-
sıl olur da bu son derece doğal sıra Yol olmayabilir? Kendi yorumumu
aşağı yukarı aynı şeyin tekrarlandığı 55. Bölüme yazdığım notta açıkla-
maya çalışacağım.

Savaşı Karşı

En iyi silah bile
meşum bir alettir,
yaşayan şeylere nefretle dolu.
Yol'u izleyen
ondan uzak durur.

Silahlar meşum aletlerdir,
düşünceli insan silahı seçmez,
ancak başka seçenek yoksa kullanır,
onu da sakın, kayıtsız bir ruhla,
keyif almadan.

Silah kullanmaktan keyif alan
insan öldürmekten keyif alıyordur,
insan öldürmekten keyif almak
kaybetmektir göğün altında payını.

Doğru olan, yasını tutmak, ağıtını yakmaktır
katledilen bir sürü insanın.

Doğru olan, cenaze töreniyle karşılanmasıdır
savaştan muzaffer çıkanın.

Kutsal Güç

Yol uzar gider sonsuza isimsiz.
 İşlenmemiş ağaç, yok bir önemi,
 ama göklerin altında hiç kimse
 cesaret edemez onu yontmaya.
 Hükümdarlar ve önderler kullanabilseydi onu,
 on bin şey
 saygıyla bir araya gelir,
 gökten ve yerden bal damlardı,
 ve insanlar kimseden emir almadan,
 adil davranırlardı birbirlerine.

Buyurmak, yönetmek
 başlamakdır isim vermeye;
 isimler çoğalınca
 durmanın zamanı gelmiştir.
 Ne zaman durulacağını bilerseniz
 tehlike yok demektir.

Dünyada Yol,
 vadiye inen bir dere,
 denize ulaşan nehir gibidir.

İkinci kıta kesilmemiş, yontulmamış, kullanılamaz olanı, 1. Bölüm'de tanıtılan isimlendirilmeyene bağlıyor: "İsim, anasıdır / On bin şeyin." Düzeni sağlamalısınız, farkları gözetmelisiniz, ama bütünü parçaların çokluğu arasında kaybetmeden durmayı da bilmelisiniz. Yol'un basitliği ya da tekiliği, her zaman dönüp kendisine kavuşan suyunki gibidir.

Gücün Çeşitleri

Başkalarını tanımak zekâdır,
kendini bilmek bilgelik.
Başkalarını yenmek kuvvet ister,
kendini yenmek büyüklük.
Servet, yetinmeyi bilmektir.

Cesaretle ilerlemek kararlılık ister.
Olduğun yerde durmak pozisyonunu korur.

Ölene kadar yaşamak
yeterince yaşamaktır.

Katışıksız Güven

Yüce Yol
bir sola kıvrılır bir sağa,
on bin şey
ona bağlıdır,
onunla yaşar,
ondan kabul görür.

İşini yapar,
İsimsiz kalır.
On bin şeyi
giydirir, besler
ama sahiplenmez onları,
karşılık beklemez.
Küçücük bir şey diyelim.
On bin şey
ona döner
onları sahiplenmese de.
Buna da büyük diyelim.

O yüzden bilge ruh
büyük işler yapmadan
yüceliğe ulaşır.

İnsancıl Güç

Yüce fikre sıkıca sarıl,
tüm dünya sana gelecektir,
zararsız, barış içinde, dingin.

Dolaşırken dururuz bazen
müzik dinlemek, yemek yemek için.
Yol'un tadına bakarsan
yavan, tatsız gelir.
Görüntüsü pek bir şeye benzemez,
sesi de güzel değildir.
Ama yine de doyamayız ona.

Küçük Kara Işık

Küçülmeyi arayan
 önce büyümüş olmalı;
 zayıflık peşinde koşan
 mutlaka güçlüydü bir zaman.
 Mahvını isteyen
 önce yükselmiş olmalı;
 almak için çırpınan
 mutlaka vermişti eskiden.

Küçük kara ışık denir buna:
 Yumuşak ve zayıf olan kalır
 sert ve güçlü olanın karşısında.

Bütün metinlerde üçüncü bir kıta daha var:

Balık suyun altında kalmalı:
 Hükmetmenin gerçek araçları
 karanlıkta bırakılmalı.

Ya da kelimesi kelimesine bir çeviriyle, “Devletin keskin silahları halka gösterilmemeli.” Bu Makyavelci, beylik ifade, ilk iki kıtadaki büyük temayı öyle alaşağı ediyor ki, ister istemez bunun sonradan yapılmış bir müdahale olduğunu düşünüyorum. Belki de bir yorumcunun kendi pratik “küçük kara ışık” örneği.

Her Şeyin Ötesinde

Yol bir şey yapmaz asla,
ama her şey tamamlanır gene de.
İktidardakiler Yol'a tutunabilseler,
on bin şey
bakarlardı başlarının çaresine.
Bir şey yapmaya kalkışsalar bile,
sakinleştirirdim onları isimsizle,
doğal olanla.

İsimlendirilmeyende, şekillendirilmeyende,
istememek vardır.
İstememekte sükûnet.
Göklerin altındaki her şey, sükûnette dinlenir.

Burada yapmama ve istememe, isimsiz ve şekilsiz temaları tek ve saf bir bağ içinde tekrarlanıyor. Lao Tzu'nun olumsuz ifadeler ve olumsuzlama ekleri kullanarak varlığın dingin ve tükenmez kemale erişini vermesi paha biçilmez.

İKİNCİ KİTAP

Güç Üzerine Konuşmak

Üstün gücün, güce tutunmamanın,
gerçek gücü vardır.

Zayıf gücün, gücü bırakmamanın,
gerçek gücü yoktur.

Gerçek güç, bir şey yapmıyorsa,
yapacak şeyi yoktur.

Zayıf güç, bir şey yapmıyorsa,
ardında başka bir hesap yatar.

Gerçekten iyi olanın yaptığı iyilikte
başka bir amaç yoktur.

Pek doğrucu olanın doğrusunda
başka bir hesap yatar.

Ve kanuna tam anlamıyla itaat edenler
kollarını sıvayıp
itaat ettirirler itaatsizleri.

Öyleyse: Yol'u kaybettiğimizde gücü buluruz;
gücü kaybettiğimizde iyiliği buluruz;
iyiliği kaybettiğimizde doğruluğu buluruz;
doğruluğu kaybettiğimizde itaat kalır geriye.

Kanuna itaat etmek kuru kabuğudur
sadakat ve iyi niyetin.

Kanaat, Yol'un meyve vermeyen çiçeğidir,
cehaletin başlangıcı.

Bu yüzden yüce fikirli insanlar
kabuğa değil, çekirdeğe,
çiçeğe değil, meyveye bakarlar,
birini bırakır, ötekini alırlar.

Asgari kelime kullanarak engin ve yoğun bir tartişma sunan bu şiiir, Tao-cu değerleri hızla azalan bir hiyerarşi içinde sıralıyor: Yol ve Yol'un gcc; iyilik (insanca duygu); doğruluk (ahlak); ve ta en sonlarda itaat (kanun ve düzen). Benim “kanaat” olarak çevirdiğim kelime “aceleyle bilmek” diye de okunabilir: emirlere uyan, kanıtlar ortada yokken yargılayan, verimli algıya, öğrenmeye kapalı zihin.

Bütünlük

Bütün olmuşlardı eski zamanlarda:

Gök bütünlüğü içinde saftır;
 yer bütünlüğü içinde sağlamdır;
 ruh bütünlüğü içinde kudretlidir;
 vadinin bütünlüğü içinden akar nehir;
 on bin şey bütünlükleri içinde yaşar;
 hükümdarlar bütünlükleri içinde yetkiye sahiptir.
 Onları kendileri yapan b t nl kleridir.

Onu saf yapan şey olmasa, gök parçalara ayrılırdı;
 onu sağlamlaştıran şey olmasa, yer yarılırdı;
 ona kudret veren şey olmasa ruh t kenirdi;
 onu dolduran şey olmasa vadi kurur giderdi;
 ona can veren şey olmasa, on bin şey yok olurdu;
 onlara yetki veren şey olmasa, hükümdarlar devrilirdi.

Soylunun kökü sıradandadır,
 aşağıdakiinin üstünde durur yukarıdaki.
 Prensler ve krallar kendilerine
 “yetim, dul, dilenci” derler,
  amurdan k klensinler diye.

Kat kat zenginlik
 fakirliktir.
 Yeşim methedilir değerli diye,
 ama sağlamlığı taş olmasındandır.

Asla

Yol'un hareket etme biçimi dönmektir.
Zayıflıktır Yol'un yordamı.

Gök ve Yer ve on bin şey
varlıktan doğdu.
Varlık yokluktan.

Ara Sıra

Düşünceli insanlar Yol'dan haberdar olduğunda
izlemek için çaba gösterirler.

Sıradan insanlar Yol'dan haberdar olduğunda
bir girip bir çıkarlar.

Düşüncesiz insanlar Yol'dan haberdar olduğunda
alay ederler onunla.

Yol olmazdı ki Yol
alay edilmeseydi onunla.

Derler ki:

Yol'un parlaklığı karanlığa benzer;
Yol'da ilerlemek geri gitmeye benzer;
düz Yol zor görünür.

Gücün zirvesi vadiye benzer;
muazzam güç yetmeyecek gibidir;
en sağlam güç dayanıksız gibidir.
Kusursuz beyazlık kirli görünür.
Saf ve basit olan karmaşık görünür.

Mükemmel karenin köşeleri yoktur.
Mükemmel tekne hiç tamamlanmaz.
Mükemmel ses neredeyse duyulmaz.
Mükemmel düşünce düşünülemez.

Yol isimsizliğinde
saklıdır.

Ama sadece Yol
başlar, sürdürür, tamamlar.

Yol'un Çocukları

Yol biri doğurur.
 Bir, ikiyi.
 İki, üçü.
 Üç, on bin şeyi doğurur.
 On bin şey
 yin'i sırtında taşır,
 yang'ı kollarında;
 ikisinin arasında gidip gelen enerji
 uyumu yaratır.

İnsanlar iğrenir
 yetimlerden, dullardan, dışlanmışlardan.
 Ama krallar ve hükümdarlar kendilerine bu adları
 verirler.

Ne kaybettinse onu kazanmışsındır.
 Ne kazandınsa onu kaybetmişsindir.

Başkalarının öğrettiğini ben de tekrarlayayım:
 Şiddet ve saldırganlık
 ancak kendilerini yok eder.
 Benim öğretim bunun üzerine kurulu.

Bu bölüm minyatür bir kozmoloji ile başlayıp alçak ve yükseğin, kazanma ve kaybetmenin, yıkımın ve özyıkımın nasıl tersine dönüp her birinin görünürdeki zıtlarına dönüştüğünü göstererek, yin ve yang arasındaki “enerji alışverişi”ni açıklıyor.

Su ve Taş

Dünyadaki en yumuşak şey
dünyadaki en sert şeyin üstünden
atlar ve akar gider.

Elle tutulamayan
sızar girer
geçit vermeyene.

Böyle bilirim yapmamanın faydasını.

Sözsüz öğretti,
yapmamanın kârı—
çoğu kişi anlamaz bunları.

Şan ve Şöhret

Hangisi daha yakın,
ad mı, yoksa benlik mi?
Hangisi daha kıymetli,
benlik mi, yoksa servet mi?
Hangisi daha fazla acı verir,
kaybetmek mi, kazanmak mı?

Elinde tuttuğun ne varsa, atılıp gidecek.
Saklayıp biriktirdiğin ne varsa, tamamen kaybolacak.

Elindekiyle yetinmek küçük düşmekten korur.
Temkin tehlikeden uzak tutar,
uzun süre dayanabilirsin böylece.

Gerçek Güç

Mükemmelen bütün olan kusurlu görünür,
ama sonsuza kadar kullanabilirsin onu.
Ağına kadar dolu olan boş görünür,
ama kullan kullan bitmez.

Hakiki düzlük yamuk görünür.
Büyük yetenek sakar.
Gerçek zarafet kekeler sanki.

Soğukta rahat etmek için, hiç kesme hareketi;
sıcakta rahat etmek için, asla kıpırdama;
dünyada rahat etmek için, sakın ve berrak ol.

Daha Az İstemek

Dünya Yol'da olduğunda,
gübre çekerler atlarla.
Dünya Yol'dan çıktığında,
savaş atları beslenir meydanda.

En büyük kötülük: daha çok istemek.
En kötü şans: hoşnutsuzluk.
Açgözlülük lanetidir hayatın.

Artık yettiğini bilmeyi
bilmek yeter.

Uzağa Bakmak

Dünyada olup biteni anlamak için
kapıdan çıkmak bile gerekmez.
Göklerin yolunu görmek için
pencereden bakmak bile fazla.
Ne kadar uzağa gidersen,
o kadar az bilirsin.

O yüzden bilge ruh
gitmeden bilir,
bakmadan görür,
yapmadan halleder.

“Dünyayı görmek”ten ve “tecrübe kazanmak”tan büyük şeyler bekleriz. Bir Latin şairi seyyahların göklerini değiştirdiklerini ama ruhlarını değiştiremediklerini söylemişti. Emily Brontë ve Emily Dickinson gibi hiç yolculuk etmeyen, tecrübesiz şairler de Lao Tzu’nun iddiasını doğrular: Dünyayı gerçekten gören, iç gözdür.

Bildiğini Unutmak

Her gün çalışıp öğrenerek büyürsün.
 Yol'u her gün izleyerek küçülürsün.
 Küçüle küçüle
 yapmamaya varırsın.
 Hiçbir şey yapmazsın, ama hiçbir şey de
 yapılmamış kalmaz.

İşleri yönetmek için,
 hiç kurcalama onları.
 Kurcalayanlar,
 yönetmeye uygun değildir.

İkinci kıtadaki, benim “kurcalama” diye çevirdiğim *shi* kelimesi, çevirmenlerin başına beladır. Carus'un bence gayet meşru olan çevirisi, “diplomasi”; o karşılığı kullanınca pek sevdiğim şöyle bir biçim alıyor kıta:

İşleri yönetmek için,
 diplomatça davranma.
 Hiçbir diplomat
 yönetmeye layık değildir.

Güven ve Güç

Bilgelerin kendi aklı yoktur.
Aklı sıradan insanların
zihninde bulurlar.

İyilere iyi davranırlar,
kötülere de öyle.
Güç iyiliktir.
İyi niyetlilere güvenirler,
kötü niyetlilere de öyle.
Güç güvendir.

Hayatlarını dünyayla kaynaştırır,
zihinlerini dünyaya karıştırırlar.
Sıradan insanlar bakar onlara.
Bilge ruhlar çocuktur.

Sondan bir önceki dize çoğunlukla sıradan insanlar bilge kişileri izleyip dinler diye okunagelmıştır. Ama Lao Tzu çoğumuzun Yol'a bir girip bir çıktığımızı ve bilgeyi bir kum yığınınadan ayırt edemediğimizi söylemişti zaten bize. Ayrıca, sessiz Taocunun bir medya bilirkişisi olmadığı da kesin.

Aynı şekilde, son dize de bilgelerin sıradan insanlara çocuk muamelesi yaptığı şeklinde yorumlanır. Bu da çok yukarıdan alan ve ilk kıtayı çöpe atan bir yorum. Bense bu dizeleri gerçek bilgenin çocuk gibi bakıldığı (çocuk muamelesi gördüğü) şeklinde okuyorum; çünkü onlar insanlara güvenirler, önyargıları yoktur ve kendilerini gündelik yaşamdan ayrı, onun üstünde görmezler.

Hayat Aşkı

Hayatı aramak,
ölümü bulmaktır.
Hayatımızın on üç organı
ölümümüzün on üç organıdır.
Neden hayatımızın organları
ölümün bize nüfuz ettiği yerlerdir?
Hayata çok sıkı tutunuruz çünkü.

Duydum ki
dosdoğru yaşarsan,
arazide seyahat ederken
kızgın bir boğa ya da kaplandan korkmana
gerek yokmuş;
savaştayken
silahlardan korkmana gerek yokmuş.
Boğa boynuzlarını saplayacak,
kaplan pençelerini geçirecek,
kılıç keskin ucunu sokacak yer bulamaz.
Neden? Çünkü ölümün gireceği
yer yoktur sende.

Doğa, Yetiştirme

Yol doğurur;
güç besler;
kendi varlıkları şekil verir onlara;
kendi enerjileri tamamlar.
Ve on bin şeyden biri bile
Yol'u kutsal bilmekten,
gücüne itaat etmekten vazgeçmez.

Yol'a duydukları saygı
ve gücüne itaatleri
zorla değil, doğaldır her zaman.
Çünkü Yol onlara hayat verir;
gücüyle onları büyütür,
annelik eder, besler onları,
tamamlar ve olgunlaştırır,
koruyup gözetir.

Sahiplenmeden sahip olmak,
karşılık beklemeden yapmak,
yönetmeden yol göstermek:
Budur akıl sır ermez güç.

Başa Dönmek

Her şeyin başlangıcı
her şeyin anasıdır.
Anayı gerçekten bilmek
çocuklarını bilmektir;
çocukları gerçekten bilmek de
anneye geri dönmektir.
Beden son bulur
ama korkacak bir şey yoktur.

Açıklıkları kapat,
kapıları ört,
ve hayatın sonunda
başın rahat olsun.*
Açıklıkları açık tut,
başını işten kaldırma,
ve hayatın sonunda
ne yapsan nafi.

En önemsiz olanı görür içgörü.
Teslim olmayı bilir kuvvet.
Yolun ışığından faydalan, içgörüsüne dön.
Böylece kaçın, çok ileri gitmekten.
Ebedi olan böyle tecrübe edilir.

Geri dönüş ve merkez üzerine olan bu bölüm, kendi içinde ve kitap boyunca çemberler çizerek, diğer şiirlerdeki ifadelere dönüyor, onları bir merkez etrafında çeviriyor. Her yerde birden olan bir merkez, çevresi sonsuz olan bir çember...

* Burada kastedilenler ağız, göz, kulak gibi bedensel açıklıklardır. Tao-cu bedensel pratiklerde vücut ve baştaki açıklar kapatılarak dışarıya enerji akışını engellemek hedeflenir. —ç.n.

İçgörü

Zihnimde tevazu varsa
büyük yoldan yürürüm.
Kibirdir
tek korkum.

Büyük yol alçak ve düzdür
ama insanlar dağlardan geçen kestirmeleri sever.

Saray ihtişamla dolu
tarlalar ayrık otlarıyla
ambarlar hiçbir şeyle.

Takıp takıştıran süslü insanlar,
silah taşıyan,
çok içip çok yiyenler,
çok şeyleri, çok paraları olanlar:
Utanmaz hırsızlardır.
Şüphesiz, yol değildir
onların yolu.

Bazı Kurallar

İyi ekilen sökülmez,
iyi bakılan kaybolmaz.
Nesillerin atalara adakları
hiç kesilmez.

Yolu kendi kendine izlemek gerçek güçtür.
Ailece izlemek büyük güçtür.
Cemaatçe izlemek sağlam güçtür.
Tüm ülkece izlemek kalıcı güçtür.
Dünyaca izlemek evrensel güçtür.

Demek ki, benliğin ne olduğunu kendimde,
ailenin ne olduğunu ev halkında,
cemaatin ne olduğunu şehirimde,
bir ülkenin ne olduğunu vatanımda,
göğün altındakileri dünyada görürüm.

Dünyanın böyle olduğunu nereden mi bilirim?
Buradan.

Bu bölümde Waley'nin yorumunu izliyorum. Eken ve bakan Tao'dur; gücün çeşitli biçimleri Tao'ya aittir; ve en nihayet, benliğin Tao'sunu kendimde görürüm, vs.

Sırrın İşareti

Güçlü olmak
 bebek olmaya benzer.
 Akrepler sokmaz,
 kaplanlar saldırmaz,
 kartallar dokunmaz.
 Kemikler yumuşak, kaslar zayıf,
 ama ellerde sıkı bir kavrayış.
 Erkek ve kadın arasındaki
 birleşmeden bihaber,
 ama bebeğin penisi dik.
 Sahici ve mükemmel enerji!
 Çılgık çılgılığa ağlamak gün boyu
 ama asla kısılmaması sesinin.
 Sahici ve mükemmel ahenk!

Ahengi bilmek
 ebedi olanı bilmektir.
 Ebedi olanı bilmek
 aydınlanmayı bilmektir.
 Hayatı uzatmak kötüye alamettir:
 Kuvvetli kalp nefesi tüketir.
 Yetişkin olan yaşlanmak üzeredir.
 Yol olmayandır.
 Yol olmayan ne varsa er geç ölür.

Bebek, Taocu için bir model olarak birçok açıdan idealdir: Asla fedakâr değildir, politikayla, iş-güçle ya da görgü kurallarıyla ilgilenmez, yumuşaktır, zayıftır ve saatler boyu aralıksız çılgık atabilir yorulmadan

(annesiyle babası başka bir mesele tabii). Bebeğin zehirli böceklerden ya da yırtıcı hayvanlardan habersiz olması, onun için bu tehlikelerin olmadığı anlamına gelir (aynı şekilde, annesiyle babası başka bir mesele).

Tao'nun metaforu olarak bebek, ezeli başlangıcı cisimleştirir, tükenmeyen kaynaktır. "Ardımızda şanlı bulutlarla geliyoruz," demişti Wordsworth; Hopkins de "Burada derinlerdeki en sevgili şeylerin tazeliği yarar." Peter Pan'ca bir büyümeyi reddediş değildir bu, gençlik pınarı arayışı hiç değil. Ebedi olan gerçekten de sonsuza kadar genç kalır, yaşlanmaz. Ama biz ebedi değiliz.

Gençlik, gelişme, olgunluğun gücü, yaşlılık ve çürüme olarak ifade edilen doğal, kaçınılmaz döngünün "Yol olmayabileceğini" bu şekilde anlıyorum. Yol, herhangi bir bireysel yaşamın döngüsünden daha fazla bir şeydir. Doğar, serpilir, tükeniriz. Yol hiç tükenmez. Biz dalgayız. Yol deniz.

Gücün Sırtı

Bilen
konuşmaz.
Konuşan
bilmez.
Açıklıkları kapat,
kapıları ört,

bıçağı körelt,
bağı çöz,
ışığı karart,
yolun tozuyla bir ol ki
derin aynılığa varasın.

O zaman yönetemez seni sevmek
ya da sevilmemek.
Yönetemez seni kâr
ya da zarar.
Yönetemez seni övülmek
ya da aşağılanmak.
O zaman şereflişindir göğün altında.

Basit Olmak

Ülke yönetirken senden bekleneni yap.
Savaşı beklenmeyeni yaparak kazan.
Hiçbir şey yapmadan kontrol et dünyayı.
Nereden mi biliyorum?
Buradan:

Dünyada ne kadar kısıt ve yasak olursa
o kadar yoksullaşır insanlar.
Ülkede ne kadar uzman varsa
işler o kadar içinden çıkılmaz olur.
Becerikliler ne kadar cin fikirliyse
icatları o kadar korkunçtur.
Ne kadar yüksek sesle bağırılırsa kanun düzen diye
o kadar çoğalır hırsızlarla dolandırıcılar.

O yüzden bilge önder der ki:
Ben bir şey yapmazsam insanlar başlarının
çaresine bakar
ben sessizliği severim, insanlar adaleti kendileri bulur.
Ben iş yapmazsam, insanların işleri rast gider.
Benim arzularım olmazsa, insanlar yontulmamış
ağaç olur.

Wu wei, yapmamak, eylemsizlik kavramının merkezindeki düşüncenin güçlü bir politik ifadesi bu bölüm.

Benim “korkunç” dediğim şey, kelime anlamıyla “yeni”. Yeni gariptir, garipse tekinsizdir. Yeni kötüdür. Lao Tzu değiştirmeye, özellikle ilerleme adına değiştirmeye derinden, kesinlikle karşıdır. Iowa’lı bir çiftçi bile delişmen kalır yanında. Tam olarak anti-entelektüel olduğunu dü-

şünmüyorum, ama zekânın çoğu kullanımının kötücül olduğuna ve geliştirme planlarının hepsinin felaketle sonuçlanacağına inanır. Gene de karamsar değildir. Hiçbir karamsar insanların başlarının çaresine bakabileceklerini, adil olabileceklerini ve kendi başlarına gelişebileceklerini söylemez. Anarşistten karamsar olmaz.

Burada insan ruhuna benzetilen yontulmamış ağaç, kesilmemiş, kazanılmamış, şekillendirilmemiş, cilalanmamış, yerel, doğal olan şeyler, onlardan yapabileceğimiz her şeyden daha iyidir. Onlara ne yapsak sakatlarız, değerlerini düşürürüz. Potansiyelleri sonsuzdur. Kullanımları ise önemsizdir.

Değişimle Yaşamak

Hükümet kafasız ve şaşkınsa,
halkın huzuru yerindedir.
Hükümet uyanık ve gözü açıksa,
halk tedirgin olur.
Heyhat! Sefalet yatar mutluluğun altında,
mutluluk üzerinde uzanır sefaletin, heyhat!
Kim bilir akıbetinin ne olacağını?
Kesin olan bir şey yok.

Olağan ucubeye dönüşür,
talihli talihsiz,
ve bizim hayretimiz
bitmez tükenmez.

O yüzden bilgiler
kesmeden şekil verir,
doğramadan parçalara ayırır,
zorlamadan düzeltir.
Parlamayan ışıktır onlar.

İlk kıtadaki “kafasız ve şaşkın” ve “uyanık ve gözü açık”, Waley’nin de işaret ettiği gibi, 20. Bölümde Taocuyu ve Taocu olmayanı tarif etmekte kullanılan kelimelerle aynı.*

Son kıtada çoğu çevirmen “Taocu diktir/sivridir ama kesmez, parlar ama göz kamaştırmaz,” diyor. Waley bunun anlamı kaçırdığını düşünüyor. Burada kastedilen Taocuların amaçlarına *araç kullanmadan* ulaşmaları. Bu gerçekten de parlamayan bir ışık – üzerine düşünülmesi, hatta kara kara düşünülmesi gereken bir önerme. Küçük, kara bir ışık.

*Çincesinde tabii: Türkçe (ve İngilizce) çevirilerde bağlam, uyum ve bazen kafiye ve vezin gibi nedenlerle başka kelimeler var. –ç.n.

Yolda Devam Etmek

Hayatına sahip çıkıp yolu izleyerek
maneviyat kazan.

Maneviyatı erken kazan ki,
gücünü ikiye katla,
yenilmez ol.

Yenilmez, sınırsızken,
maddiyatla ne istersen yapabilirsin.
Ama ancak şeylerin Anasına bağlı kalırsan
uzun süre devam edebilirsin buna.
Derin köklerin olsun, güçlü bir gövden.
Uzun uzun derine bak ki uzun yaşa.

Yerinde Kalmak

Küçük bir balığı nasıl pişirirsen
öyle yönet büyük bir ülkeyi.

Yol'u izleyerek denetim sağlarsan,
huzursuz ruhlar sorun çıkarmaz.
Manevi güçlerini kaybetmeseler de,
insanlara zarar vermezler bu güçle,
bilge ruhlar da zarar görmez.
Böylece, birbirine zarar vermeden
birleşip bir olur bu güçler.

İlk kıta Thomas Jefferson'un pek hoşuna giderdi.

"Huzursuz ruhlar", *kwei*, hayaletler demek, kendi başlarına kötü de-ğiller ama ruhunu ellerine geçirirlerse tehlikeli. Waley ikinci kıtayı *Realpolitik*'e inananlara bir uyarı olarak okuyor: Güç tarafından ruhu "ele geçirilmiş" politikacılar hem insanlara hem de kendi ruhlarına zarar verir. Bireylere verilmiş bir öğüt olarak okunduğunda, bilge ruhların kendilerini rahatsız eden huzursuz ruhlara ne boyun eğmeleri, ne de onları bastırmaları gerektiği anlamına geliyor olabilir: Daha ziyade, bu ruhsal enerjilerin yol boyunca buldukları gücün bir parçası olmalarına izin ver-meliler demek.

Alttan Almak

Büyük bir yönetim
tepeden denize akan nehir gibidir,
her şeyle birleşir,
her şeyin kadınıdır.

Kadın durgunlukla
her zaman hükmedebilir erkeğe,
altında sessizce yatarak.

Yani büyük bir ülke
boyun eğerek hâkim olur küçük ülkelere;
yani küçük ülkeler,
boyun eğerek hâkim olur büyük bir ülkeye.

Üste çıkmak için alttan al,
alttan alarak üste çık.

Yolun Armağanı

Yol evidir, ocağıdır
on bin şeyin.
İyi ruhlar kıymetini bilir,
kayıp ruhlara sığınak olur.

Hoş laf satılır pazarda,
ince davranışlar da ucuza;
alır beş para etmez insan bile.

Göğün Oğlu'nun taç giyme töreninde
Üç Vekil göreve geldiğinde,
bir koşu gidebilirsin dört atlı arabayla
yeşim taşından paravanı sunmaya;
ama daha iyi olmaz mı kıpırdamamak,
Yol'u sunmak armağan olarak?

Yol'a neden itibar edilmişti
eski zamanlarda?
Denmemiş miydi ki:
Ararsan, bulursun.
Saklarsan, saklar seni.
İşte bu yüzden itibar gördü göğün altında.

Bence bu şiir boyunca ilerleyen düşünce akışı, gerçek ödül ile şerefsiz kazancı, gerçekten vermek ile sahte malı karşı karşıya koyuyor.

Başlangıçları Düşün

Yapmadan yap.
Eylemeden eyle.
Tatsızın tadını çıkar.
Küçüğe büyük,
aza çok gibi davran.

Fenalığı,
iyinin gücüyle karşıla.

Zor olanı henüz kolayken çalış.
Büyük işleri henüz küçüklerken yap.
Dünyadaki en zor işler kolaydan başlar,
dünyanın en büyük işleri de küçükten.

O yüzden bilge ruh,
büyük işlerle hiç uğraşmadan,
büyük işleri halleder.

Madem işleri hafife almak onları değersizleştiriyor,
kolaydan almak da zorlaştırıyor,
bilge ruh da
kolaya zormuş gibi davranarak,
zor iş bırakmaz geriye.

Waley'ye göre bu göz alıcı ve karmaşık bölüm, iki özlü söz üzerine bir oyun. İlki "Size verilen zarara iyilikle mukabele edin". Burada iyilik ya da sevap diye çevrilen *te*, Lao Tzu'nun Yol'un Gücü anlamında kullandığı kelimeyle aynı. ("Güç iyiliktir," diyor 49. Bölümde.) Altın Kural'ı böylece kendi sözüne ekledikten sonra da, "İşleri hafife almak" özlü sözüne geçip bir paradoks yaratıyor.

Küçük Şeyleri Unutmadan

Kıpırdamamış olanı elde tutmak kolaydır,
 henüz olmamış olanı planlamak kolay.
 Kırılgan şeyleri paramparça etmek kolaydır,
 küçük şeyleri dağıtmak kolay.
 Bir şeyi olmadan önce yap.
 Karışmadan önce toparla.

Kollarını etrafında kavuşturamadığın ağaç,
 büyüdü küçücük bir fideden.
 Dokuz katlı taraça
 yükselir bir kil yığınınan.
 On bin millik yolculuk
 başlar ayağının dibinden.

Yaparsan hata yaparsın;
 sıkı tutarsan kaybedersin.
 Bilge ruh yapmadığı için
 hata yapmaz,
 tutmadığı için,
 kaybetmez.
 (İnsanlar bütün işlerinde
 hata yapar,
 tam da bitirecek gibiyken.
 Sonda da baştaki dikkati gösterirsen,
 hata yapmazsın.)

İşte bu yüzden bilgeler
istememeyi ister,
zor kazanılmış serveti umursamaz,
allame olmamayı beller,
insanların gözünden kaçanlara geri döner.
Şeyleri oldukları gibi kabul eder,
etkilemeye de kalkışmaz.

Tek Güç

Bir zamanlar
Yol'u takip ederek yönetenler
bunu insanları haberdar etmek için değil
habersiz bırakmak için yapardı.

İnsanları yönetmek zordur
çok şey bildiklerinde.
Kim ki zekâyla yönetir
lanetidir ülkenin.
Kim ki cehaletle yönetir
nimettir ülke için.
Bunları anlamak
ölçü ve kılavuz ister,
ölçüyü ve kılavuzu anlamak ise
akıl sır ermez güçtür.

Akıl sır ermez güç
derinlere iner.
Uzaklara erişir.
Eski hallerine doğru iz sürer şeylerin,
ta eskiye, büyük bir tek olma haline.

Neyi öğretip neyi gizleyeceğini bilecek kadar bilge bir önderi nerede bulacağız? “Evvel zaman içinde” mi acaba, mit ve efsaneler çağında, bir emsal, bir model, bir ideal olarak mı?

Lao Tzu'nun sözünü ettiği bilgi ve cehalet ya da bilmeme, bizim eğitim dediğimiz şeye işaret ediyor olabilir ya da olmayabilir. Son kıtada güç derken politik iktidarı kastetmiyor belli ki; kastettiği çok farklı bir şey, Tao'nun gücüyle bir olma hali.

Bu bölüm *yönetim* hakkında *mistik* bir önerme. Bizim zihnimizde bu ikisi dünyalar kadar farklı. Birinden diğerine sıçrayamayız biz. Ancak bu konuda düşünebiliriz.

Meselenin İçyüzü

Göller ve nehirlerdir yüz vadinin efendileri.
Neden mi? Çünkü vadilerden aşağılara inerler.
O yüzden onlardır yüz vadinin efendileri.

Aynı şekilde, başkalarından
üstün olmak isteyen bilge ruh,
aşağıdan alır
onları yönlendirmek için,
peşlerinden gider.

O yüzden bilge ruh,
hükmetmeden üstün gelir,
yanlış yola saptırmadan yön verir.
O yüzden insanlar bıkmadan,
sevip överler
rekabet etmediğı halde,
bütün dünyada
rakipsiz olan kişiyi.

Lao Tzu'da sevdiğim şeylerden biri de, bu şiirdeki gibi hep keyifli olması. Bu bölüm, bir yandan iyi bir nasihat verirken, aynı zamanda çekilerek, izleyerek, elden kayarak ve yol göstererek yüz vadide dans eden suyun ruhuna, yin ruhuna yapılmış bir övgü, ondan alınan hazzın ta kendisi.

Üç Hazine

Diyorlar ki benim yolum
harika, ama olası değilmiş.

Ulu olan hiçbir şey
olası değildir.
Olası olan
sıkıcı ve ucuzdur.

Üç hazinem var.
Üzerine titrerim onların, saklarını.
Birincisi, merhamet,
ikincisi, itidal,
üçüncüsü tevazu.
Merhametliysen cesur olabilirsiniz,
mutedilsen cömert,
ve önderlik iddiasında olmazsan
en büyük ve güçlü olanlara bile yol gösterirsin.

Ama merhametli olmayan cesaret,
ya da kendini frenlemeyen cömertlik,
ya da ille de başı çekmek,
ölümcüldür.

Merhamet savaşı kazanır,
kaleyi korur;
göklerin el verdiklerini
çevreleyen surdur.

Bu şiirin ilk iki kıtası benim için bir sevinç kaynağı.

Son üç kıta ise bunu izleyen iki bölümün fikrine bağlanıyor: Üçü bir arada merhamet, itidal ve tevazu üzerine, gücün kullanımı üzerine, zafer ve yenilgi üzerine bir meditasyon olarak okunabilir.

Göğün Kılavuzluğunda

En iyi komutan cepheye koşmaz.
En sağlam dövüşçü kabadayılık taslamaz.
Rekabet etmiyordur zaten kazanan.
En iyi patrondur alttan alan.
Rekabet etmemenin gücü burada.
Böyle doğru kullanılır beceri.
Göğün kılavuzluğunda yürümek
en iyi yoldur her zaman.

Sırtı Kullanarak

Savaş uzmanı der ki:

Gözümü karartıp saldıracağıma
saldırımı karşılarım;
gözümü karartıp bir karış ilerleyeceğime
bir adım geri çekilirim.

İlerlemeden ilerlemek denir buna,
pazularını göstermeden kolları sıvamak,
silah kullanmadan silahlanmak,
saldırgana hasım vermemek.
Geri çekilene saldırmaktan beteri yoktur.
Geri çekilene saldırmak ödülü çöpe atmaktır.

O yüzden denk ordular karşılaştığında,
yas payı düşen,
esas galiptir.

Çok derin bir ahlaki uyarıyla biten faydalı bir pratik tavsiye (ki Aikido gibi savaş sanatları, ve yeraltı direnişçileri ile gerillalar bunu uygularlar). Saldırganın çöpe attığı ödül, merhamettir. Geri çekilen, ağıt yakan, matem tutan ödülü kazanır. Oyunun kuralına göre, kaybeden hepsini alır.

Saklı Olmak

Sözlerimi anlamak çok kolay
çok kolay izlemesi,

gel gör ki dünyada hiç kimse
ne anlıyor onları, ne de izliyor.

Sözler atalardan gelir
yapılan iş ustalıktan:
Onlar bilinmezse ben de bilinmem.

Değerim
saklı olmamda.
O yüzden bilgiler yeşim taşlarını
sıradan kıyafetlerin altında gizler.

Hasta Zihin

Bilmeden bilmektir en iyisi.
Bilmeden bilmemek ise hastalıklı.

Hastalıktan bıkmak,
tek şifa.

Bilgeler hasta değildir.
Hastalıktan bıkmışlardır,
o yüzden iyileşirler.

Bilmeden bildiğiniz şey doğru bilgidir. Bütün diğerleri (hüküm, teori, dogmatik inanç, kanaat) doğru bilgi değildir ve bunun farkında değilseniz, Yol'u kaybedersiniz. Bu bölüm, Lao Tzu'nun bir önceki bölümde söylediğinin örneği: saklı açıklık, gizlenmiş yeşim taşı.

Doğru Korku

Korkmamız gerekenden korkmadığımızda
korkunç bir tehlike içindeyizdir.

Dar evlerde yaşamamalı,
aptalca işlerde çalışmamalıyız.

Aptallığı kabul etmezsek
aptalca davranmayız.

O yüzden bilge ruhlar bilir, ama kendini göstermez,
kendine bakar ama aşırı değer vermez,
ilkini seçer, ötekini bırakırlar.

Cesaret Etmek

Pervasız cesaret ölüme götürür.
Temkinli cesaret yaşama.
Ya doğruyu seçeceksiniz
ya da yanlış.

Kim tefsir edecek
göklerin hükmünü?
Bilge ruhlar bile
zorlanır bu seçimde.

Göklerin yolu
rekabet etmez ama
kolayca kazanır,
konuşmaz ama
eksiksiz verir cevabını,
çağırılmaz ama
cezbeder.
Eyler
hiç zorlanmadan.

Göklerin ağı
devasadır,
ilmekleri geniş,
ama arasından kaçmaz hiçbir şey.

Katliamın Efendisi

Normal, düzgün insanlar ölümden korkmazsa,
nasıl kullanabilirsiniz ki ölümü onları korkutmak için?
Normal bir korkuları varsa bile ölümden,
kim, ne cüretle tutup öldürebilir korkmayanları?
İnsanlar normal ve düzgünse ve korkuyorlarsa
ölümden,
her zaman bir cellat olacaktır.
O celladın yerini almak
büyük marangozun yerini almaktır.
Büyük marangozun tahtasını oymaya kalkanlar
elleri yaralanmadan kurtulamazlar.

Lao Tzu için ölümden korkmamakla öldürmekten korkmamak eşit ölçüde gayritabii ve anti-sosyaldir. Biz kim oluyoruz da göklerin ya da doğanın yargısının önüne geçiyoruz, “cellat” rolünü gasp ediyoruz? “Katliamın Efendisi” Waley’nin muhteşem çevirisi.

Açgözlülük

Halk açlıktan ölüyor.
Zenginler yiyip yutuyor vergileri,
o yüzden ölüyor insanlar.

Halk ayaklanıyor.
Zenginler eziyor onları,
o yüzden ayaklanıyor insanlar.

Halk hayata değer vermiyor.
Zenginler hayatı o kadar pahalı yapmışlar ki,
o yüzden hayata değer vermiyor insanlar.

Ama yaşamış olmak için yaşamayanlar
çok daha değerli servet peşinde koşanlardan.

Kaç yüz yıl önce yazılmıştı bu kitap? Bu bölüm şimdiki zamanda yazılı-
saymış da olurmuş!

Sertlik

Yaşayan insanlar
yumuşak ve hassastır.
Cesetlerse sert ve katı.
On bin şey,
yaşayan otlar, ağaçlar,
yumuşaktır, esnektir.
Ölünce kuru ve kırılgan.

O yüzden sertlik ve katılık
ölüme aittir;
yumuşaklık ve hassasiyet,
hayata.

Sert kılıç kırılır,
eğilmeyen ağaç devrilir.
Sert ve yüce göçer gider.
Yumuşak ve zayıf ayakta kalır.

Sertliğin kuvvetin özü olduğuna inanılan, kadınların güzelliğinin bile neredeyse kemik yapısına indirgendiği bir çağda, tankların ve mezar taşlarının pek uygun rol modelleri olmadığı, ve hayatta olmanın yaralanabilir olmak anlamına geldiğinin hatırlatılmasını sevinçle karşılıyorum.

Yay

Göklerin Yolu

gerilmiş bir yay gibidir:

Üst ucu aşağı eğilmiş,

alt ucu yukarıya kalkmış.

Yüksektekini aşağı indirir,

alçaktakini yukarı kaldırır,

sahip olandan alır,

sahip olmayana verir.

Böyledir göklerin Yol'u,

sahip olan insanlardan alıp

sahip olmayan insanlara verir.

İnsanların yolu öyle değil oysa:

O yol, sahip olmayanlardan alıp

sahip olanları tıka basa doyurur.

Herkesi doyurmaya kimin gücü yeter?

Bir tek Yol'a sahip olanların.

O yüzden bilgiler

karşılık beklemeden yapar,

iddia etmeden başarır,

değerlerini göstermekten kaçınırlar.

Paradokslar

Dünyada hiçbir şey
su kadar yumuşak, su kadar zayıf değil;
ama başka hiçbir şey, sert ve güçlü olanı
aşındırıp tüketirken
kendisi değişmeden kalmaz.
Yumuşak serti yener,
zayıf güçlüye galebe çalar.
Bunu herkes bilir,
ama kimse bu bilgiyi kullanmaz.

O yüzden bilgiler der ki:
Sıradan günahların taşıyıcısı olan sen
yeryüzü mihrabında kurban eden olursun;
sıradan kötülüklerin taşıyıcısı olan sen
dünyanın efendilerinden biri olursun.

Doğru kelam yanlış tınlar.

Sözünde Durmak

Büyük bir düşmanlık uzlaşmaya vardığında,
biraz düşmanlık kalır gene de.
Nasıl sağlanacak barış?
Bilge ruhlar kendilerine düşeni yapar
başkasından bir şey beklemez.
Gücü gerçek olanlar yükümlülüklerini yerine getirir,
gücü boş olanlar talep edip dururlar.

Göklerin Yolu ayrıcalık tanımaz.
Daima iyinin yanında kalır.

Bu bölüm politik anlaşmalar için olduğu kadar, özel ilişkiler için de geçerli. Gerçekçi ahlakı, Yol'un tamlığının mistik bir algısı üzerine kurulmuş.

Özgürlük

Küçük bir ülke olsun, az nüfuslu.

On kişinin, yüz kişinin işini yapacak aletleri olsun,
ama kullanmasınlar.

Ölümü hiç unutmasınlar,
uzun yolculuklara çıkmaya hevesli olmasınlar.

Gemileri ve arabaları olsun ama
gidecek yerleri olmasın.

Zırhları ve silahları olsun ama,
geçit törenleri olmasın.

Yazmak yerine
düğümlü ipler kullansınlar eskisi gibi.

Yemekten keyif alsınlar,
giysilerini sevsinler,
evlerinden mutlu olsunlar,
geleneklerine bağlı kalsınlar.

Waley diyor ki, bu sevgi dolu ve kalıcı hayal “okurun arzusuna göre, geçmiş, şimdiki veya gelecek zamanda anlaşılabilir.” Altın çağlara, insancıl toplumlara dair hayaller için her zaman geçerlidir bu.

Hıristiyan ya da Kartezyen ikicilik, ruhun ya da zihnin maddi bedenden ve dünyadan ayrıştırılması, Hıristiyanlıktan ya da Descartes’tan çok daha önceden beri var ve Batı düşüncesiyle sınırlı değil (ama Batı egemenliği altındaki çoğu insanın Batı uygarlığında gördüğü “delilik” ya da “hastalık” tam da bu). Lao Tzu bedeni görmezden gelip kafasının içinde yaşamaya çalışan materyalist ikicinin de, bedenden tiksiniş cennetindeki ödülleri için yaşayan dindar ikicinin de, hem tehlikeli hem de tehlikede olduğuna inanır. O yüzden hayatınızın keyfini çıkarın der; bedeninizde yaşayın, siz bedeninizsiniz, gidecek başka yeriniz mi var hem? Gök ve yer birdir. Şehrinizin sokaklarında yürürken Göklerin Yolu’nda yürüyorsunuz zaten.

Dosdoğru Söylemek

Doğru sözler tatlı olmaz,
tatlı sözler doğru değildir.
İyi insan kavgacı olmaz,
kavgacı insan iyi değildir.
Bilen kişi bilgiçlik taslamaz,
bilgiçlik taslayan bilmez.

Bilge ruhlar istifçi değildir;
ne verirlerse başkasına o kadar artar ellerindeki,
ne kadar verirlerse o kadar zengin olurlar.
Göklerin Yolu yıkmadan kazanır.
Abartmadan yapmak
bilgelerin Yolu'dur.

Küçük komşu ülke o kadar yakındır ki
horozların ötüşünü
köpeklerin havlamasını duyar insanlar,
ama yaşlanıp ölürlər,
bir kez bile uğramadan oraya.

NOTLAR

Elinizdeki Yorum Hakkında

Bu bir çeviri değil yorumdur. Ben Çince bilmiyorum. Bu metne yaklaşıbilsen, Paul Carus 1898'de yayımlanan *Tao Te Ching* çevirisinde Çince metni de basıp her Çince karakterin karşısına Latin alfabesiyle yazılışını ve anlamını koyduğu içindir. Ona sonsuz bir şükran borçluyum.

Metnin bu şekilde ulaşılabilir olması yalnızca kitabın kendisi için bir Rosetta Taşı sağlamakla kalmadı, diğer İngilizce çevirileri birbirleriyle karşılaştırmak için de bir kıstas oluşturdu. Çevirmenlerin yorumladığı kelimeler üzerine yoğunlaşabildiğimde, yaptıkları tercihlerin nedenlerini de anlamaya başlıyordum. Farklı yorumları karşılaştırıp neden bu denli farklı olduklarını, çeviriye ne miktarda açıklama, bazen ne miktarda önyargı katıldığını görebiliyordum; bir sürü farklı İngilizce kelimenin dönüp dolaşıp aynı Çince kelimeye çıktığını da keşfedebiliyordum. Ve en nihayet, dili bilmememe rağmen, orijinal metnin üslubunu, tempo ve kadansını sezgi yoluyla da olsa anlayabiliyordum. Eğer metni İngilizce olarak yeniden üreteceksem, hem kulağım hem de vicdanım için şarttı bu.

Carus basımının metne ulaşabilmemdeki yardımı olmasaydı, çeviriler arasındaki farklar yüzünden daha baştan yenilir, onları kendi yorumuma ulaşmak için kılavuz olarak kullanmayı düşünemezdim bile. Oysa Carus'un metninden yola çıkmam sayesinde, farklı yorumların ardındaki bilginin, akademik çalışmanın, verilmiş kararların, karanlıktaki ışığım olarak beni metne yönlendirmelerine izin vermeyi öğrendim.

Yol'u izlemeye çalıştığınızda, ondan durmadan ayrılırsanız bile, hak etmediğiniz kadar iyi şeyler gelir sürekli başınıza. Benim

Tao Te Ching üzerine çalışmam da epey kesintili olmuştu. Yirmili yaşlarımda birkaç bölüm ile başladım. Her on yılda bir birkaç bölüm daha çevirip, kendi kendime bir gün bu işi gerçekten yapacağımı söyleyip durdum. Hak etmediğim iyi şey, gerçek bir kadim Çince ve Lao Tzu uzmanı olan North Carolina Üniversitesi'nden Dr. J. P. Seaton'un, (utanmadan çevirenin ben olduğumu belirtmeden "alıntıladığım") bazı *Tao Te Ching* bölümlerini görmesiydi. Bu bölümleri yayımlayarak beni onurlandırdı ve çevirmeye devam etmemi istedi. Başına gelecekleri bilmiyordu tabii. Paha biçilmez öğretmenliği, yüreklendirmesi ve alicenaplığı için, Lao Tzu'nun kitabın sonunda söylediğini tekrarlayabilirim ancak:

Bilge ruhlar istifçi değildir;
ne verirlerse başkasına o kadar artar ellerindeki,
ne kadar verirlerse o kadar zengin olurlar.

Kaynaklar

Tao Te Ching İngilizceye diğer Çin klasiklerinden çok daha fazla, hatta kıyaslanamayacak kadar daha sık çevrilmiş olmasına rağmen, son zamanlara kadar bu çevirilerin ancak birkaç tanesine ulaşmak mümkün oluyordu.

Carus'un Çince'den İngilizceye kelime kelime yaptığı çeviri benim için son derece kıymetliydi, ama çevirinin kendisi o kadar tatminkâr değildi. "Tao"nun karşılığı olarak "Akıl" hiç de gerçek tınlamıyordu. O yüzden elime geçen her çeviriye mutlaka bir göz attım ve üzerine çalıştım. Bazılarının dili o kadar muğlak ki, kitabın Batılı kavrayışının ötesinde olduğunu düşündürdü bana. (James Legge'in çevirisi bunlardan biri; öte yandan bir kitabımın adı olarak kullandığım "Gökyüzünün Torna Tezgâhı"* ifadesini Legge'in çevirisinde bulmuştum. Yıllar sonra ünlü Çin bilim ve teknolojisi uzmanı Joseph Needham bana bir mektup yazıp, çok kibar, hiç suçlayıcı olmayan bir dille, Legge'in bu konuda biraz çuvalladığını, çünkü, *Chuang Tzu*'nun yazıldığı dönemde torna tezgâhının henüz icat edilmediğini söyledi.)

Aşağıdaki listede, bana yararlılıklarına göre sıralanmış olarak, yıllar boyunca topladığım ve şu ya da bu şekilde güvenerek örnek ve kılavuz olarak bellediğim çeviriler var.

Paul Carus, *Lao-Tze's Tao-Teh-King*, Open Court Publishing Company, 1898. Kitap geçtiğimiz günlerde yeniden yayımlandı, ancak yayımcılar kitabın en kendine özgü ve değerli unsuru, karakterlerin tek tek Latin alfabesine dönüştürülmesini ve çevrilmesini dışarıda bırakmayı tercih etmişler.

* Türkçesi *Rüyanın Öte Yakası*, çev. Aylin Ülçer, Metis, 2011. –ç.n.

Arthur Waley, *The Way and Its Power: A Study of the Tao Tê Ching and Its Place in Chinese Thought*. İlk basımı 1958; bende 1968 Grove Press baskısı var. Waley'nin çevirisi politik, benimki ise şiirsel, ama Çin düşüncesi hakkındaki geniş ve derin bilgisi ve bir çevirmen olarak son derece duyarlı ve düşünceli oluşu, şüphede kaldığım her keresinde ona dönmemi ve güvenilir bir kılavuzluk ve aydınlanma bulmamı sağladı.

Robert G. Henricks, *Te-Tao Ching: Lao-Tzu, translated from the Ma-wang-tui texts*, Modern Library, 1993. Yeni yazmaların bulunmuş olması heyecan verici; yazmaların bu ilk İngilizce çevirisinin olağanüstü bir akademik çalışma ürünü, sade, zarif bir dille yapılmış olması ve özgün metne olabildiğince yaklaşmamıza izin vermesi daha da heyecan verici.

Gia-Fu Feng ve Jane English, *Tao Te Ching*. İlk yayımlanışı 1972. Bende 1989 Vintage basımı var. Duygudaş ve bilgili bir anlayışla temellenen bu çeviri, bulabildiklerim arasında edebi açıdan en tatminkâr; veciz, sarîh ve basit.

D. C. Lau, *Lao Tzu Tao Te Ching*. İlk kez 1963'te yayımlanmış, bende 1971 Penguin basımı. Berrak, derinlemesine düşünceli bir çeviri, çok değerli bir başvuru kaynağı. Lau aynı zamanda Everyman's Library için *Ma wang tui* metnini de çevirmiştir (Knopf, 1994).

Michael LaFargue, *The Tao of the Tao Te Ching*, State University of New York Press, 1992.

Tam C. Gibbs ve Man-jan Cheng, *Lao-Tzu: "My words are very easy to understand"*, North Atlantic Books, 1981.

Bu kitapların her biri, biraz tuhaf olmakla birlikte, metindeki düğümlere ve muğlak noktalara ışık tutmamda faydalı oldu ve alternatif okumalar ya da kelime seçimleri önerdiler.

Witter Bynner, *The Way of Life According to Lao Tzu*, Capricorn Books, 1944. Bynner dostu Kiang Kang-hu'ya yaptığı ithafta ondan şu alıntıyı yapar: "Bu metni yorum yapmadan çevirmek imkânsızdır. Çevirilerin çoğu yorumcuların yorumları üzerine kuruluydu, ama sen yorumu kendi içgöründen aldın... böyle-

ce çeviri kelimeleri bilmeye bile gerek kalmadan özgün metne çok yakın oldu.” Bynner’ın çok serbest, şiirsel “Amerikan Versiyonu” için gerçekten de geçerlidir bu sözler; elli yıl sonra kendi Amerikan Versiyonum üzerine çalışmaya başlama cesaretini de buradan aldım. Çalışırken Bynner’a fazla başvurmadım, çünkü üslubu benimkinden çok farklıydı ve canlı ve parlak dili benim dilimi özgürleştireceğine kontrol edebirdi. Ama gene de ona müteşekkirim.

Başta Stephen Mitchell ve Chang Chung-yuan çevirilerini de kullanıyordum ama sonradan faydalı olmadıkları kanaatine vardım. Ben ciddi bir şekilde çalışmaya başladıktan sonra bir sürü *Tao Te Ching* çevirisi daha çıktı; o kadar ki, insan Lao Tzu’nun okurundan çok çevirmeni olduğunu düşünebilir. Çoğuna umutla baktım, ama yeni çevirilerin hiçbirisi Waley, Henricks, Lau ya da Feng-English çevirilerine göre bir gelişme göstermemiş, çoğu dili bulanırarak donuk ve muğlak hale getiriyor. Lao Tzu sağlam ve tavizsizdir. Aynı zamanda da yumuşak başlıdır. Ama asla, hiçbir şekilde vıcık vıcık değildir. Bu çeviriler mistisizmi muğlaklıkla karıştırarak kitabın ruhuna, onun muhteşem bir keskinlikteki, veciz ve güzel diline ihanet ediyorlar.

Taoculuk hakkında daha çok şey öğrenmek istiyorsanız, ya da *Tao Te Ching*’i okumak için yardıma ve kılavuzluğa ihtiyacınız varsa, en iyi, en esaslı ve en açık-seçik giriş ve kılavuz metni şudur hâlâ: Holmes Welch, *Taoism: The Parting of the Way*, Boston: Beacon Press, 1957.*

* Le Guin vazgeçmesine rağmen, biz zaman zaman Mitchell ve Legge’e başvurmak zorunda hissettik kendimizi: James Legge, *Laozi; Tao Te Ching*. Fe-edbooks, <http://en.wikisource.org>; Stephen Mitchell, *Tao Te Ching: A New English Version*, Harper Perennial, 1988.

Ayrıca sekiz çevirinin (Wing-tsit Chan, Thomas Cleary, Gia-Fu Feng ve Jane English, Robert Henricks, D. C. Lau, Lin Yutang, Arthur Waley, John C. H. Wu) karşılaştırmalı olarak yan yana yayımlandığı şu basım da çok faydalı oldu: B. Boisen (der.), *Lao Tzu's Tao-Teh-Ching: A Parallel Translation Collection*, Gnomad Publishing, 1996. –ç.n.

Bazı Kelime Seçimleri Üzerine Notlar

Tao'nun [Dao] karşılığı olarak, bağlama göre bazen “Yol”, bazen de “yol” kullanıyorum. Metnimde “yol” her zaman *tao* karakterine denk düşüyor.

Te [de] karakterini tutarlı olarak “güç” diye çeviriyorum. Aslında “Erdem” [Fazilet] (Lat. *Virtus*, Fr. *Vertú*), bir nesnenin ya da kişinin içsel niteliği ve gücü anlamıyla bu kavrama daha yakın, ama o anlam büyük ölçüde kayboldu. Saplantılı bir biçimde kadınların bekâreti ya da tekeşliliği anlamında kullanıldığı için, kelime kendi erdemini yitirdi. Kişiler için kullanıldığında hep bir yapmacıklık, bir dudak bükme hissi taşıyor. Yazık.* Lao Tzu'nun “Güç iyiliktir,” sözü, bizim eskiden “erdem” dediğimizde var olan özdeşleştirmeyi yapıyor. Öte yandan “Güç”, güçlü bir kelime, bizim için neredeyse büyümlü bir söz. Aynı zamanda da kaygan, çok fazla yananlamı var. Onu iyilikle özdeş kılmak için özel, Taocu bir tanım, Yol'a, Yol'un erdemine mal eden bir tanım yapmak gerek.

Metinde sık sık kullanılan *t'ien hsia* [*tianxia*] ifadesi, kelime anlamıyla “göğün altındakiler” demektir. Birçok yerde “dünya” olarak çevirdim. Çoğu durumda “İmparatorluk” olarak da çevrilebilir; en nihayetinde Lao Tzu'nun çağdaşları açısından ikisi aynı şeydi. Tarihsel olarak belli bir çağa bağlı kalmamak için bu özdeşlikten kaçındım; ama çoğu kez de, 26. Bölümde olduğu gibi, *t'ien hsia* şüpheyi mahal bırakmadan kişinin ülkesi, toprağı anlamına gelebilir. Bunun dışında bu ifadeyi kamu yararı, devlet ya da kamu iyiliği olarak çevirdim, bazen de kelime anlamıyla bıraktım.

* Türkçede tam olarak aynı şey olmasa bile, *erdem* ve *fazilet* kelimeleri de içsel bir nitelikten çok dışsal bir ahlak/namus düzenine uyum gösterme anlamında kullanılıyor, o yüzden biz de bu konuda LeGuin'i izledik. –ç.n.

Sık sık geçen *wan wuh* [wanwu] ifadesi, maddi dünya, tüm varlıklar, her şey anlamını taşıyor. Ben çoğunlukla kelimesi kelimesine çevirisi olan “on bin şey” ifadesini kullanıyorum, çünkü daha canlı ve somut; ama bazen de “her şey” ya da “bu dünyaya ait şeyler” diyorum.

Genellikle Bilge, Bilge Kişi, Aziz, Yüce Kişi gibi şekillerde çevrilen çeşitli kelime ve ifadeler için, “bilge ruh” ya da “bilgeler” terimlerini tercih ederek, bu ifadelerle kullanılan erkek zamirinden kurtuluyorum.* Bilgeliği erkeklerle atfeden bir yorum olmasın, ayrıca da Tao’yu izleyenlerin yükseklerde yaşayan, tam zamanlı kibirli uzmanlar olduğu izlenimi uyanmasın istedim. Önem-siz, eğitimsiz, acemi erkekler ve kadınlar da bilge ruhlar olabilir. (“*Mensch*”** kullanmayı bile düşündüm.)

Aynı nedenle, diğer çevirilerin tekil zamir kullandıkları yerlerde, gereksiz cinsiyet bilgisi vermeyi önlemek ve biriciklik, tekillik fikrinden kaçınmak için, çoğul zamir kullandım. Çincenin bu tür seçenekler sunmasını şükranla karşılıyorum.

Şiirlerin anlamını değiştiren ya da anlaşılmasını zorlaştıran bazı muğlak bölümler ve kıtalar, katiplerin ve tefsircilerin hatası ya da müdahalesi olarak görülebilir. Bunların bir kısmını atmaya karar verdim. Bunu yapmak için yetkim, sıfır: Bir şairin “Bu, buraya ait değil” yargısından ibaret. Waley’nin kalmasına karar verdiği bir dizeyi atmak, cesaret ister. Benim yorumum açıkça konunun uzmanlarının yargılarına bağımlı. Ama amacım estetik, entelektüel ve manevi açılardan anlamlı bir şey ortaya çıkarmaktı; metne dışsal olan malzemeyi içermeye çalışmak ise bütünlüğü fed edecekti. Zaten attığım bölümleri de ya şiirlerin altındaki, ya da sondaki notlarda vererek tartışıyorum.

Şiirlerin Başlıkları: Carus başlık kullanan az sayıdaki çevirmenden biri. Hem Çince metninde hem de çevirisinde başlıklar var. Ben bazen onun yorumlarını kullanıyorum, bazen de kendi başlıklarımı yaratıyorum.

* Türkçenin iyi yanlarından biri, yani cins zamirlerinin olmayışı, bizi bu dertten kurtardı. –ç.n.

** Almandaca cinsiyeti belirsiz “insan”. –ç.n.

Tao Te Ching'in İki Metni

Artık *Tao Te Ching*'in iki ayrı versiyonu var: Biri MÖ 3. yüzyıldan beri standart kabul edilen metin, diğeri ise 1973'te keşfedilen MÖ 1. yüzyıl ortalarına ait *Ma wang tui* metni. Çeşitli ayrıntılarda farklılıklar var, ama esas fark metni oluşturan kitapların sırasında.

Tao te ching kelimeleri, sentaks bir yana bırakılıp çevrildiğinde “yol güç klasik” demek. Alışlagelen yaklaşım, başlığın anlamını “Yol ve Onun Gücü Üzerine Klasik Kitap” olarak yorumlamak. Bazı yorumlarda iki kitaba *Tao*, “Yol” ve *Te* “Güç” olarak başlık veriliyor. (Kişisel olarak ben şiirlerin tutarlı biçimde bu konu ayrımını yansıttığını düşünmüyorum.) *Ma wang tui*'de Güç, Yol'dan önce geliyor.

Bu yorumda standart sırayı korudum, yani *tao*, *te*'den önce geliyor; gidilebilir yol ve söylenebilir isim üzerine olan meşhur kıta da otuz sekizinci değil, birinci bölüm. Kelime dizgelerinde farklar olduğunda bazen standart metni, bazen de Robert G. Henricks'in *Ma wang tui* çevirisini izledim; hangisi daha faydalı göründüyse.

Bölümler Üzerine Notlar

1. BÖLÜM

Burada, üçüncü kıtada “istediğini” diye ifade ettiğim kelimeler için *Ma wang tui* metnini kullandım. Standart metindeki kelimeler sınırlar, kısıtlar ya da sonuçlar anlamına geliyordu. Bu versiyon önceki dizeleri daha tutarlı bir şekilde izliyor sanki.

Neyin sınırlandırılmış, neyin aşikâr olduğu fikri göreceli yine de. Son kıtadaki “kimliği ise saklı” dizesi, özgürleşmiş ruhun gizli, isimlendirilemeyen, sınırsız bir tasavvuru olarak anlaşılabilir; aşikâr, isimlendirilebilen, tasavvur edilebilen ise isteklerimizle sınırlandırılmıştır. Var olan her şeyin sonsuzluğu ve fani bedeninin sınırlılığı aynı şeydir oysa; bu aynılıktır kapının anahtarı.

5. BÖLÜM

Yukarıda da söylediğim gibi, birkaç şiirde metnin tutarlılığını zayıflattığını düşündüğüm dizeleri dahil etmedim; bu dizelerin fi tarihinde bir okurun metnin kenarına iliştiirdiği notların sonraki kopyalarda metne dahil edilerek oluşturulduğuna inanıyorum. Bu ek-siltmeleri tamamen kişisel ve estetik yetkime dayanarak yaptım. Burada son iki dizeyi dışarıda bıraktım. Çok çeşitli şekillerde çevrilmişler; aşağıdaki de benim versiyonum:

Safi laf kurur biter.

Dengeyi korumaktır en iyisi.

12. BÖLÜM

Lao Tzu, Henry David Thoreau gibi tınlıyor yer yer; ama Lao Tzu daha nazik. Thoreau, yeni kıyafetler gerektiren herhangi bir teşebbüsten şüphe edin dediğinde, ben asıl kendisinden şüphe ediyorum. Sofuluğuyla böbürlenene bir maço o. Lao Tzu yüzeysel olana takılmanın bizi ebedi olandan alıkoyduğunu biliyor; ama insanların bazen giyinip kuşanmaktan hoşlandıklarını da anlıyor (bkz. 80. Bölüm).

13. BÖLÜM

T'ien hsia, “göğün altı”, yani İmparatorluk ya da dünya: Burada “kamu iyiliği”, “kamu yararı/devlet” ve “siyasal yapı” olarak yorumluyorum.

J. P. Seaton şöyle açıklıyor: “Lao Tzu ‘İmparatorluk’ ya da ‘göğün altındaki her şey’ dediğinde, yalnızca sahip olduğu erdemle yöneten hükümdarın meşru sayıldığı bir devletten bahsettiğini okurunun bildiğini varsayıyor.”

17., 18. VE 19. BÖLÜM

Henricks bu üç bölümün bir bütün oluşturduğu kanaatinde.

19'un son iki dizesi genellikle 20'nin ilk iki dizesi olarak basılıyor. Ancak Henricks, bu iki dizenin 19'a ait olduğunu düşünüyor, ben de onu takip ediyorum.

18'de, 5. dizedeki *hsiao tzu* Konfüçyüsçü bir ideal olan “atalara saygı ve baba sevgisi” olarak çevrilir genellikle. Lao Tzu bu bölümde, bu vazifesinas ailelerin toplumsal düzensizliğin alame-ti olduğuna atıfta bulunuyor. Ancak 19. Bölüm, 4. dizede *hsiao tzu*, insanların ahlakçı olmayı bıraktıklarında ortaya çıkacak fayda olarak beliriyor. Bu birbirine zıt kullanımları uzlaştıramadığımdan ve Lao Tzu'nun Konfüçyüs'ü doğrudan değil de hicivli bir şekilde kullanmasının daha mümkün olduğunu düşündüğümünden, 19. Bölümde, biraz uydurarak “aile olmak” diye çevirdim. Belli ki, ailenin ne olduğu ve nasıl olması gerektiği konusunda kafa patlatan tek toplum ya da tek kuşak biz değiliz.

Su ve *p'u* karakterlerini bazen *basit*, *doğal* gibi kelimelerle çeviriyorum. Birçokları “yontulmamış ağaç” tabirine aşına olsa da, metafor fikirleri uzaklaştırıp doğrudan ifadeleri zayıflatırabilir. Ancak bazen de, 19’da olduğu gibi geleneksel metaforlar kullanıyorum. Çünkü bağlam, çok açık bir şekilde bir şeyi bir sanatçının malzemesini tanıdığı gibi tanımayı, elinde katı, sağlam bir şey tutmayı ima ediyor.

20. BÖLÜM

Standart metin, sırasıyla “evet” ve “başüstüne” diye çevrilebilecek *wei* ile *o* arasındaki farkın ne olduğunu soruyor. *Ma wang tui*’deyse *wei* ile *ho* kullanılmış: “evet” ve “hayır”. Bu bir sonraki dize ile uyumlu (standart metinde “iyi ile kötü”, *Ma wang tui*’de “güzel ile çirkin”). İşte daha eski metnin şüphesiz doğru, sonrakilerin bozulmuş olduğu bir örnek.

İkinci kıtanın ilk iki dizesinde, *Ma wang tui* metni oldukça açık: “Herkesin korktuğu kişiden korkulur.” Standart metin ise tuhaf, anlaşılmaz: “İnsanların korktuğu şeyden korkulmalı.” Sonraki dizeler *Ma wang tui*’yi değil de bunu izlediğinden, üzerinde uzunca bir süre kafa yorduktan sonra standart metni takip etmeye karar verdim.

23. BÖLÜM

İkinci kıtadaki *shih*, “kayıp”, kelimesi bütün çevirmenlerin başına beladır. Waley buna, “gücün tersi” ve “yetersizlik” diyor; Waley’nin yorumları asla göz ardı edilemez. Yine de bunun, Yol’un ve gücün zıddı değil de bir çeşit gölge Yol olduğuna karar verdim. Kendini kayıpla, başarısızlıkla, anlaşılmaz, sahip olunmaz olanla tanımlarsan, orada bile evinde, rahat hissedersin.

24. BÖLÜM

İkinci kıtanın ilk dört dizesini yorumlayışım hiçbir akademik çeviriyi takip etmiyor ve hiç de meşru değil. Ama en azından, onla-

rın çevirilerinden farklı olarak, korkunç bir kelime akrobasisi yapmadan da bir anlam ifade ediyor.

25. BÖLÜM

Bütün metinlerde dördüncü kıta şöyle:

O yüzden derler ki: “Yol uludur,
gökler uludur,
yeryüzü uludur,
kral uludur;
dört ululuk vardır dünyada,
biri kral.”

Halbuki, aynı serinin sırası değiştirilmiş hali olan bir sonraki kıtada “kral” yerine “insanlar” ya da “insanlık” geliyor. Konfüçyüs-çü bir katip araya kralı sokuşturmuş olsa gerek. Kral şiirin anlamını saptırıyor ve kitabın ruhuna uymuyor. Kralı alaşağı ettim.

Benim “olan” diye yorumladığım, bölümün son kelimeleri *tzu jan*’ın çeşitli yorumları var. Waley bunu, “koşulsuzluğuna” ya da “kendinden öyle olma” özelliğine vurgu yaparak, “Kendi-Öyle”; Henricks, “kendi kendine öyle olan”; Lau, “doğal olarak öyle olan”; Gibbs-Cheng, “Doğa”; Feng-English, “doğal olan”; LaFargue, “oldukları gibi şeyler” olarak çeviriyor. Şu halde, en çok LaFargue’in çevirisine yaklaşılmış görünüyor.

26. BÖLÜM

Üçüncü kıtada, konuya çok daha iyi oturan *Ma wang tui* metnini takip ettim. Konuyla ilgisi olmayan standart metin şöyleydi: “Sakin, kendi hallerinde otururlar güzel manzaranın ortasında.” Ayrıca, *Ma wang tui*’nin sentaksı son kıtayı 13. Bölümün son kıtasına bağlayarak açıklığa kavuşturuyor.

27. BÖLÜM

Üçüncü kıtanın ilk iki dizesinde iyi olmayanlar iyilerin *t’zu*’sudur: “sermayesi” (Carus), “yükü” (Feng-English), “hazır kaynağı”

(Waley) ya da “hammaddesidir” (Henricks). LaFargue, “daha az mükemmel olan mükemmel için malzemedir”, Gibbs-Cheng de, “ortalama insanların iyi insan olma potansiyeli vardır,” diyor. Bana en faydalı gelen yorumlar son ikisiydi. O yüzden, bu yapılara, bu hammaddeye, daha doğru olmayı ya da daha doğrusunu bilmeyi öğrenen biri, “bir öğrenci” diyorum.

İkinci ve üçüncü kıtaların son dizeleri türlü çeşitli şekillerde çevriliyor; Lao Tzu, sandığım gibi basit görünen ifadelerinin daha karmaşık imalarının olduğunu ve üstüne düşünmek gerektiğini işaret ediyorsa benim “gizlenmiş ışık” ve “derin sır” yorumum gerekçelendirilebilir. Kitaptaki her şey için geçerli elbette bu.

28. BÖLÜM

“Doğal” ve “ham [doğal] ağaç” aynı kelime: 19. Bölümün notunda bahsettiğim *p’u*. İlk üç kıtanın bir çeşit dipnotu gibi duran son kıtadaki kesme ve oyma miktarına bakılırsa gerçekten ağaçtan bahsediyor gibiyiz.

Çince söz oyunları için elverişli bir dil; son kıta da bunlarla dolu. Waley, *ch’i*’nin (“yararlı şeyler”) “tekne” ya da “tebaa”, *chih*’nin ise “oymak” ya da “yönetmek” anlamlarına gelebileceğini söylüyor. İyi bir yönetim çer çöpten önderler yaratmak için insan doğasını kesip doğramaz. Ancak son iki dizedeki tezat tek bir yorumun ötesine geçiyor şüphesiz.

29. BÖLÜM

“Dünya” olarak çevirdiğim *t’ien hsia* ifadesi yalnızca ilk kıtada geçiyor. İkinci kıtaya harfi harfine çevirisi olan “göklerin altında” ile başlıyorum. Bu tezatlar dünyasının (sıcak ve soğuk, zayıflık ve güç, kazanç ve kayıp) kutsal nesne, göğün altındaki yer olduğunu şiirde bu ifadeyi kullanarak hatırlatmak istedim.

31. BÖLÜM

Kaynağım ve rehberim olan çevirmenlerin dahil ettiği bazı dize-leri çıkardım. Bütün metinlerde ikinci kıta şöyle başlıyor:

Nazik bir insan
barışta sol tarafı,
savaşta sağ tarafı onurlandırır.

Son kıta da şöyle başlıyor:

Kutlamalarda sol taraf onur konuğu,
yasta sağ taraf onur konuğudur:
Bu yüzden, tıpkı cenazede olduğu gibi,
alt rütbeli askerler solda,
başkomutan ise sağda durur.

Bu bölümleri, çoğaltılırken metne dahil edilmiş yorumlar ya da sayfa kenarlarına düşülmüş notlar gibi görüyorum. J. P. Seaton şöyle diyor: “Bir zamanların tören âdetlerine tekabül eden pratikler günümüzde yalnızca tarihçiler için bir anlam ifade ediyor.” Burada, son dört dizede zirveye çıkan net ve güçlü ifadeyi karıştırıyorlar. Bu karışıklık, daha *Ma wang tui* versiyonu yazıldığında mevcuttu. Kökten bir müdahale olmadan da çözüleceği benzemiyor.

33. BÖLÜM

Bu bölüm enfes son kıtasına kadar tıpkı Polonius gibi, inkâr edilemez ama bayağı. Son altı kelimenin (*Sss erh pu wang che shou*) diğer bazı çevirileri şöyle:

Carus (kelimesi kelimesine): “Ölen/ama/yok/olmayan/uzun /yaşamıştır [ölümsüzdür].”

Carus’un serbest çevirisi: “Ölen ama yok olmayan sonsuza kadar yaşar.”

Waley: “Ölen kişi kaybolmaz, bundan daha uzun ömür yoktur.”

Feng-English: “Ölmek ama yok olmamak sonsuza kadar var olmaktır.”

Henricks: “Ölmek ama unutulmamak – işte budur [gerçek] uzun ömür.”

Bynner: “Can, iliklere tutunur/ölümü geride bırakır.”

LaFargue: “Ölen ve yok olmayan gerçekten uzun yaşamıştır.”

Gibbs-Cheng: “Ölen ama yine de kalan uzun ömürlüdür.”

Lau: “Gününü tamamlamış olanın uzun bir ömrü olmuş demektir.”

J. P. Seaton’ın rehberliğinde sonunda dizeyle başa çıktığımı düşünmeye başladım; Lau’nun yorumu en faydalı yorum oldu. Kesin olan bir şey var ki, o da Lao Tzu’nun ölümsüzlüğün, hatta uzun ömrün arzu edilecek şeyler olduğunu söylemediği. Taoculuk denen din, yaşamı sonsuza kadar uzatma ya da ölümsüzlüğe ulaşma yolları üzerine hayal gücünü bir hayli zorladı. Mitleştirilen Lao Tzu’nun Methuselah ile aşık attığı farzediliyordu. Oysa bu dizele-ri yazan Lao Tzu’nun böyle heveslerle işi olmazdı.

36. BÖLÜM

İkinci kıtanın ilk dizesindeki (ve bölümün başlığı olan) *Wei ming* sözü oldukça karışık:

Carus (kelimesi kelimesine): “sırrın/açıklaması”;

Carus’un serbest çevirisi: “sırrın açığa çıkarılması [aydınlatılması vb.]”

Feng-English: “şeylerin doğasını kavrayış”

Gibbs-Cheng: “fevkalade ufacık ve belirsiz, ama parlak”

LaFargue: “göze çarpmayan berraklık”

Henricks: “göze çarpmayan ışıık”

Bynner: “içgörü sahibi bir adam”

Waley: “ışığııııı karartma”

Ming “ışık” ya da “aydınlanma” demek. Waley, *wei*’nin hem çok küçük, hem de karanlık olduğu için belirsiz olan anlamına geldiğini belirtiyor. Bu ikinci anlamı terimlerde çelişki olsun diye kullanıyorum.

37. BÖLÜM

İlk kıtada “isimsiz”, “doğal” ve sonraki kıtadaki “isimlendirilmeyen”, “şekillendirilmeyen” diye çevirdiğim kelimeler aynı dört kelime: *wu ming chih p’u*. Daha düz bir çeviriyle “isimlendirilmemiş olanın doğallığı”. İlk bölümde ve sonraki bölümlerde “isimlendirilmemiş”, “istememek” ve “istekten arınmak” kadar kilit bir ifade. *P’u* doğal, kesilmemiş, yontulmamış ağaç demek; ya da Waley’nin buraya not düştüğü üzere “oyulmamış ağacın niteliği.”

38. BÖLÜM

Burada bilindik Konfüçyüsçü ilkeler sıralanıyor: *jen, li, i* (“iyi, insancıl, insan kalpli, fedakâr”; “doğrucu, ahlaklı, etik”; “kanunlar, yol yordam, kurallar, kanun ve düzen”). Ancak Lao Tzu Konfüçyüsçü öncelikleri altüst eder, tersine çevirir.

Dördüncü kıtadaki *Chien shih* Carus’ta “olgunlaşmamış bilgi”; Lau, Henricks ve bunu Konfüçyüsçü öğretinin bir parçası olarak açıklayan Waley’de ise “önbilgi” olarak geçiyor. Henrick bunu, “yeni bir duruma adım atmadan önce kişinin neyin ‘doğru’, ‘yanlış’, ‘münasip’, ‘makbul’, vesaire olduğu hakkında karar vermesi” olarak yorumluyor. Önyargı ya da kanaat demek bu. Budistler ve Taocular kanaat hakkında iyi bir kanaate sahip olmadıkları noktasında anlaşıyorlar.

39. BÖLÜM

“Bir, tek, birlik, tek olma, tamlık” anlamına gelen *Yi* burada “bütün, bütünlük” olarak çevriliyor.

Waley son iki kıtayı ilk üç kıta üzerine yorumlar olarak açıklıyor; oysa aradaki bağ oldukça zayıf. Son kıta bir hayli zor ve çevirileri de farklı farklı ve birbirinden yaratıcı. Henricks son kıtanın ilk iki dizesini *Ma wang tui* metninden okuyarak “çok araba yok araba demektir” anlamı çıkarıyor. Ben de buradan, ilk kıtalardaki teklik ya da bütünlüğe karşılık olarak çokluk fikrini anladım. Yeşimle ilgili dizelerin anlamı ise pek belli değil.

41. BÖLÜM

Güç üzerine üç dizeyi bir araya getirmek ve Yol üzerine üç dizeyle paralel yapıda tutmak için kusursuz beyazlıkla ilgili dizeyi aşağı kaydardım. Üçüncü kıtanın son dizesinde (ve 21. ve 35. bölümlerde) *hsiang*'ı “düşünce” diye çevirdim (Türkçede sırasıyla fikir/fikre olarak karşılandı –ç.n.). Kelime ayrıca “biçim, şekil, imge, fikir” anlamları taşıyor. Waley bunu biçimi olmayan olan biçim, taosu olmayan Tao olarak açıklıyor.

42. BÖLÜM

Altıncı dizede *fu* “sırtında taşımak” mı, yoksa “sırtını dönmek” mi anlamına geliyor? İkinci seçeneği kullanan tek çevirmen LaFargue. “On bin şeyin” yin’e sırtını dönerek sadece yang’a kucak açma hatasına düşeceğini ya da düşebileceğini düşünmediğimden LaFargue’in yolundan gitmedim. (Ama pek çoğumuz bu hatayı yaptığından, Lao Tzu yin’in, yumuşak, karanlık, zayıf olanın, toprağın, suyun, Ana’nın, Vadi’nin kıymetini hatırlatıyor bize durmadan.)

Ancak LaFargue’in okuması bir sonraki kıtanın daha tutarlı olmasını sağlıyor. Yetimler, dullar, dışlanmışlara döneriz sırtımızı; kazanmak yang’dır, kaybetmek yin. Kaybederek kazanırız...

Son kıta, didaktik tonu ve öğretiyi bir geleneğe özümsetmesi nedeniyle diğerlerinden farklı. Lao Tzu genellikle “başkalarının öğrettiğine” yalnızca kendini ondan ayırmak için atıfta bulunur. Bir öğretmen metni açıklamak için sayfa kenarına düştüğü bir not olarak değerlendirip metinden çıkarma eğilimindeydim. Ancak metni derslerinde okutan J. P. Seaton, beni bu kıtayı şiirde bırakmam için şöyle ikna etti: “Bütün düz ahlakçılığına karşın, Tao-culuğu Konfüçyüsçülüğe ve hatta Budizme bir tek sağlam iple bağlayan, böylelikle de yüz tane kutsal savaş çıkmasının önüne geçen bir mesaj bu.”

44. BÖLÜM

Bazen bir şiirin ilk kıtalarının yoğun, veciz, zarif dilinin ardından daha didaktik, kapsamı daha dar ve çok daha yavan birkaç kıta ge-

lebiliyor. Bu kıtaların bazılarının ek, yorum ve örnekleme olduğunu ve yazmalara çok eskilerde eklenmiş oldukları için kutsal kitabın parçaları haline geldiklerini düşünüyorum. Çoğu kez kendi cazibeleri ve geçerlilikleri var; ancak burada, 39. Bölümde ve başka yerlerde olduğu gibi, müthiş bir tartışmayı sıradan bir sona bağlıyorlar. Lao Tzu sıradan olana da değer verirdi gerçi.

47. BÖLÜM

Kelime kelime çevirince “Yapma ama tamamına erdir” anlamına gelen son dize, kitabın temel temalarından birinin dolaysız ifadesi. Biraz yavan bir çözüm önerdiğimde (“yapılmaz, ama yapılmış olur”), J. P. Seaton bana “yapmadan yapmanın yapmamak değil yapmak olduğunu” hatırlattı.

48. BÖLÜM

Benim “kurcalamak”, Carus’un ise “diploması” diye çevirdiğimiz *shi*, LaFargue’da “iş”, Lau’da “burnunu sokmak”, Waley’de ve Feng-English’de “müdahale”, Henricks’ta “ilgi/teşebbüs [*concern*])”, Gibbs-Cheng’de ise “kazanç amaçlı fiil” diye çevrilmiş.

49. BÖLÜM

Carus’un yorumlarını izlersek, üçüncü kıtanın ilk dizeleri şöyle okunabilir: “Bilge ruhlar dünyada dikkatle yaşarlar, ona dikkatle davranır, zihinlerini evrenselleştirirler.” Diğer çevirilerin hiçbiri bana pek anlamlı gelmedi – Henricks’in şu harika yorumu hariç:

Bilgenin dünyadaki varoluşuna gelince: Birdir onunla.
Ve dünyayla kaynaştırır zihnini.

50. BÖLÜM

Shih yü san’ı “onda üç” yerine “on üç” diye okuyanlar sayesinde, oldukça zor olan ilk kıta daha anlamlı hale geldi. Hayatın on üç “yoldaşı” (Waley, Henricks) ya da benim çevirdiğim şekliyle “or-

ganları”, bedeninin uzantıları, kanalları ve boşlukları gibi fiziksel olabilir, ya da duygular ve duyular gibi fizyo/psikolojik.

Benim “kızgın boğa” diye çevirdiğim, gergedan ya da yabani manda olarak da geçebiliyor. Boynuzları olan koca, asabi bir hayvan olduğu fikri geçerli.

Benim “dosdoğru yaşa” dediğim, kelime anlamıyla “hayatına özen” ya da “hayatına tutun” demek. Bağlama göre bu, kaygılanmadan özenmeyi, sıkmadan tutunmayı işaret ediyor. Şiirin, eğer hayatı gelişine göre yaşarsan, düşmanınmış gibi üstüne gelmez dediğini düşündüm okurken. Lao Tzu’nun “ölümün gireceği yer yok” ifadesi bir yenilmezlik ya da ölümsüzlük vaadi değil; asıl meselesi nasıl doğru yaşanacağı, “ölene kadar nasıl yaşanacağı”.

52. BÖLÜM

İlk kıtanın son iki dizesi 16. Bölümün son iki dizesi ile aynı. Bu tekrarların, kitabı çalışan ve kopya eden kişilerin bir şiiri okurken başka bir şiiri anımsayıp ilgili dizeleri not etmeleri sonucu oluşup oluşmadığını merak ediyorum. Bu dizeler, burada da konuyla alakalı elbette; ancak 16. Bölümde olduğu gibi kusursuz bir kaçınılmazlıkla metne oturmuyorlar. Bu tabii ki tamamen estetik bir yargı, akademik çalışmalar tarafından her an çürütülebilir.

54. BÖLÜM

Gibbs ve Cheng, dilini de mesajını da “Lao Tzu’nun öğretileriyle çelişkili” buldukları için, bu bölümü tartışmaya gerek bile görmüyorlar. Waley’nin okuması durumu kurtarıyor; ama “benlik, aile, cemaat, ülke, imparatorluk/dünya” sıralaması (kadim Çin düşüncesindeki geleneksel bir sıralama) ve kurallarla neticeler dizisi alışılmadık bir biçimde mekanik. Lao Tzu birçok basmakalıp söz, tanıdık ifade, kafiyeli deyiş ve benzerlerini kullanıyor olsa da, dili ve düşüncesi genellikle bundan çok daha alışılmadık ve beklenmediktir.

56. BÖLÜM

Bir tekrar daha: İkinci kıtanın ilk dört dizesi 4. Bölümün ikinci kıtasıyla aynı. Başka bir anlam taşıyorlar burada. Bir sonraki dizeye bağlanabilsin diye dördüncü dizede çevrimi biraz değiştiriyorum. (Türkçede tek dizeyi değiştirmek yeterli olmuyor, o yüzden 4. Bölümde sıfat olan “körelen, çözülen, kararan”, 56. Bölümde fiil [“körelt, çöz, karart”] oldu. –ç.n.)

Hsuan t’ung, “derin aynılık”: *hsuan* “derin” ya da “gizemli”; *t’ung* ise “özdeşleşme”, “birlik”, “aynılık”, “kaynaşma”, “eşitleme”, “özümseme” gibi farklı şekillerde çevrilmiş. Daha önce 49. Bölümde karşılaştığımız önemli bir tema.

57. BÖLÜM

Üçüncü tekrarlanışında “Nereden mi biliyorum? Buradan.” ifadesi bir tür kalıba dönüşmüş durumda; ancak Waley’nin de belirttiği gibi hâlâ mantığın ötesindeki sezgisel bilgiye işaret ediyor – Yol’u bilmeye.

“Uzman” diye çevirdiğim kelimeler, sözlük anlamıyla “keskin silahlar” demek, ama terimin yananamları “bilgiçler, çokbilmişler”. “Akıllı bombalar” demek geçti aklımdan, ama fazla sevimli ve yerel olacaktır; gerçi ardından gelen dizelere gayet iyi bağlanırdı.

58. BÖLÜM

Waley son dizedeki “şekillenmiş, düz, köşeli” gibi anlamları olan kelimelerin tipik Konfüçyüsçü erdemler olduğunu söylüyor. Henricks de tüm bu kelimelerin ve fiillerin marangozlukla bağlantılı olduğunu belirtiyor. Kıta, kesilmemiş tahtanın kesilmeden nasıl kesileceği üzerine.

59. BÖLÜM

Benim “maneviyat kazan” dediğim *se*, “sadelik”, “itidal”, “dizgin”, “idareli olmak” ya da “stoklamak” (Waley) diye farklı şekil-

lerde çevrilmiş. Esas fikrin tasarrufla ilgili olduğu aşikâr.

Bu bölüm genelde “prensler için el kitabı” şeklinde sunuluyor. Waley karmaşık teknik referanslarla bir anlam çıkarıyor; diğer versiyonlarda ise anlamın izi var yalnızca. Kişisel bir şekil almasını sağlamak ya da kişisel bir şekle sokmaya zorlamak, normalde kalkışmayacağım kadar radikal bir yorum demektir. Ancak nefesin (*ch'i*) simgebilimine ve meditasyon yapan kişinin “uzun uzun derine baktığına” işaret eden Waley'nin okuması beni cesaretlendirdi. Bu da geleneksel çevirilere daha yakın başka bir versiyonu:

İnsanları idare edip göklere hizmet ederken
sakin olmaktır en iyisi.

En başından sakın olmak
en başından güç toplamaktır,
ve toplanmış güçtür seni güvende tutan.

İstediğini yapabilirsin güvendedeyken.

Ülke senin, ne istersen yap.

Ülkenin Anası senin olursa eğer,
uzun bir ömrün olur.

Derin köklerin ve güçlü bir gövden olur.

Uzun yaşamanın yolu uzun uzun derine bakmaktır.

61. BÖLÜM

İlk yedi dizede “aynılık” ya da özümseme ve “kadın olmak”, “su olmak”, yin'in kullanımı temaları devam ediyor. Buradan itibaren dil düzleşiyor; buradan sonrası araya eklenmiş bir yorum olabilir. Daha da güçsüz bir dördüncü kıta var:

Büyük bir ülkeye daha çok insan,
küçük olana daha çok yer gerek.
Her biri ne gerekiyorsa elde edebilir,
ama büyük olanın alttan alması gerek.

Ma wang tui metni daha eski olduğundan, daha otantik, daha az bozulmuş olduğunu düşünmek istiyor insan. Farklı okumalar sunması açısından paha biçilmez olduğu kuşkusuz, ancak bu farklılıkların kendileri de bozulmalara işaret ediyor olabilir. Bu bölümde *Ma wang tui* “Büyük bir ülkeye boyun eğen küçük ülkeler tahakküm altındadır,” diyor. Sonraki bölümde ise “Bazıları alttan alarak üstte kalır, bazıları ise alttan alarak altta kalır,” diyor. Her iki versiyon da basmakalıp önermeler, ama *Ma wang tui* versiyonu Taocu bir önerme bile değil.

62. BÖLÜM

İlk ve son kıtalar birbirine uyuyor. Ortadaki iki kıta ise zor ve nisbeten tutarsız. Waley bilmece gibi olan ikinci kıtanın, “özlü sözlerini” en yüksek fiyatı verene satan bilgiçler ve ariflerle ilgili olduğunu söylüyor; tıpkı popüler gurular ve televizyon “bilirkişileri” gibi.

64. BÖLÜM

Bence bir girişimin sonunda dikkatli davranılması tavsiyesi, muhtemelen eylem için doğru zamanın başlamadan önce olduğu tavsiyesini dengelemek için sonradan eklenmiş. Tartışmayı karıştırıyor biraz, o yüzden paranteze aldım.

“İnsanların gözünden kaçanlara geri döner,” diye yorumladığım dize, LaFargue’da “herkesin yoluna devam ettiği noktaya döner”; Feng-English’de “insanları kaybettiklerine geri döndürür”; Henricks’de “kalabalıkların yanından geçip gittiklerine geri döner”; Waley’de “herkesi geride bıraktıklarına döndürür.” Her versiyon dizenin başka bir rengini ortaya çıkarıyor, tıpkı opaldeki farklı ışıklar gibi.

65. BÖLÜM

Bir diktatör ve sansürcüleri bu bölümden hiç zorlanmadan alıntı yapabilirler. Bir demokrat, insanlar ne kadar çok şey bilirlerse yö-

neticinin o kadar zor yöneteceğini kabul edebilir – çünkü ne kadar çok bilirlerse kendilerini o kadar iyi yönetebilir insanlar. Herkes gerçeklikle sınanmayan bir entelektüel gündemin memleketin başına bela olacağını kabul edecektir. Kralların kutsal hükümlerliklerinden başlayıp Hitler ve Mao'nun ölümcül öğretilerine, ekonomistlerin lagalugalarına varasıya, teori yoluyla yönetmenin kötülükleri saymakla bitmez. Ama neden Lao Tzu'nun sunduğu seçenek insanları cahil bırakmak? Nasıl bir cehalet? Neyin cehaleti? Lao Tzu belki de “bunları anlamak” derken bu soruları sormamız için bir işaret veriyordur bize.

69. BÖLÜM

İkinci kıtanın yorumunda kılavuzum Waley, ama bu kıtanın son iki dizesinde çok serbest davrandım. Eğer bu dizeler kişinin düşmanını hafife almaması gerektiği konusunda yavan bir önerme değilse, kendilerinden önce gelen dizelere bağlanıp o sıradışı son kıtaya doğru ilerlemeliler. Her şey son dizede ve *shwai* kelimesinde düğümleniyor. Carus bunu “daha zayıf [daha merhametli]” diye çeviriyor ve Bynner da “merhamet” kelimesini kullanıyor. Waley “savaşta keyif almayan” diyor; Henricks “yeis duyabilen kişi”, Gibbs-Cheng “ye'se düşmüş”, Feng-English “mazlum”, LaFargue ise “yas tutan kişi” diye çeviriyorlar. Kederli, yeisle tanışmış biri kısacası.

71. BÖLÜM

Burada Henricks'i izleyerek, ikinci dizede çifte olumsuz yapan *Ma wang tui* metnini tercih ediyorum. Diğer metinlerin çoğu “bilme-yi bilmemek hastalıktır,” diyor.

72. BÖLÜM

Bu bölümü serbest yorumlayıp, biz sıradan insanların nelerden korkmamız gerektiğinin tarifi olarak değerlendiriyorum. Alışılmış yorum, “prensler için el kitabı” tarzındadır. O zaman “korkulma-

sı gereken” hükümdar, yani meşru otorite olur ve ardından gelen öğütler de o hükümdara yönelir. Bu da, hâlâ hayatlarımızı denetlemekte olan Sanayi Devrimi’nin oligarşik yöneticilerine William Blake’in söyleyeceği türden bir şeydir:

İnsanlar korkmaları gerekenden korkmadıklarında
korkunç bir tehlike içinde olurlar.

Dar evlerde yaşatmamalı,
aptalca işlerde çalıştırmamalı onları.

Aptallaştırılmazlarsa
aptalca davranmazlar.

74. BÖLÜM

Burada *Ma wang tui* metnini izliyorum, ama Henricks’in “[davranışlarında] tutarlı” diye çevirdiği kelimeyi çok serbest yorumluyorum. Henricks’in versiyonunu doğru anlıyorsam, eğer insanlar tutarlı bir biçimde normal davranır ve ölümden korkarlarsa, ve anormal davranışın cezası da ölüm olursa, kimse anormal davranışlarda bulunmaya cesaret edemez, o zaman da idama ya da cellata gerek kalmaz, diyor. Ancak durum bu değil; Lao Tzu’nun dediği gibi, normal insanların bile normal ölüm korkularını kaybettikleri zamanlar olabilir. Peki öyleyse bu şiir ne hakkında? Benim anladığım kadarıyla, hem davranışımızda hem de ölüm korkumuzda tutarsız olduğumuz için, hiç kimsenin cellat rolünü üstlenmeye hakkı yoktur ve ölüm cezası göklerin ya da doğanın hükmüne bırakılmalıdır.

80. BÖLÜM

Bu ütopyaı sadece gerilemeyi savunuyor ya da teknoloji düşmanı diye görmezden gelmek, önemli bir noktayı gözden kaçırmaktır. Bu insanların emekten tasarruf eden makineleri, gemileri, kara araçları, saldırı ve savunma silahları var. “Var ama kullanmıyorlar.” Benim yorumum: Kendilerini onlara kullanırmıyorlar. Hayatlarımızı makinelerimizin, arabalarımızın, uçaklarımızın, si-

lahlarımızın, buldozerlerimizin, bilgisayarlarımızın şekillendirip kontrol etmesine izin veriyoruz, kendimizi kullanıyoruz. Bu Taocular güçlerini kendi yarattıkları şeylere teslim etmiyorlar.

Ancak on birinci dize, eğer düğümlü iplerin yazılı edebiyatın, tarihin, matematiğin, vs. yerini alacağını söylüyorsa, gerçekten de gerici. En iyisinin (yazarken ve okurken yaptığımız gibi) bütün düşüncemizi ve hatırlayışımızı dışsallaştırmamak olduğu; bunları bedenselleştirmemiz, sözelleştiren beynimizle olduğu kadar bedenlerimizle de düşünüp hatırlamamız gerektiği şeklinde okunabilir.

81. BÖLÜM

Son şiir kendi üzerine düşünüyor; ilk kıtada her şeyi güzelce toparlayıp, sonra Yol'da yürüyen ruhun yıkıcı ve rekabetçi olmayan cömertliğine övgü düzerek açılıyor yeniden.

Bana göre *Ma wang tui* metnini takip ederek kitapların sırasını değiştirenin en iyi gerekçesi, metnin bundan daha soylu bir final olan 37. Bölümle bitmesi olacaktır. Ancak sırayı değiştirirseniz 1. Bölüm kitabın ortasına düşer ki bunun doğru olduğuna inanmam mümkün değil. O şiir bir başlangıç. Başlangıcın ta kendisi.

LEGUIN KOLEKSİYONU

•

MÜLKSÜZLER 1991
ROCANNON'UN DÜNYASI 1995
BALIKÇIL GÖZÜ 1997
DÜNYAYA ORMAN DENİR 1996
BAĞIŞLANMANIN DÖRTYOLU 2001
UÇUŞTAN UÇUŞA 2004
DÜNYANIN DOĞUM GÜNÜ 2005
İÇDENİZ BALIKÇISI 2007
LAVİNİA 2009
RÜYANIN ÖTE YAKASI 2011
AYA TIRMANMAK 2012
MALAFRENA 2013

•

Yerdeniz

YERDENİZ BÜYÜCÜSÜ 1994
ATUAN MEZARLARI 1995
EN UZAK SAHİL 1995
TEHANU 2000
YERDENİZ ÖYKÜLERİ 2001
ÖTEKİ RÜZGÂR 2004
YERDENİZ, 6 Kitap Tek Cilt 2012

•

Batı Sahili Yıllıkları

MARİFETLER 2006
SESLER 2008
GÜÇLER 2009

•

KADINLAR RÜYALAR EJDERHALAR 1999
ZİHİNDE BİR DALGA 2017

•

LAO TZU: TAO TE CHING 2018

METİS YAYINLARI

Ursula K. Le Guin

ZİHİNDE BİR DALGA

Yazar, Okur ve Hayal Gücü Üzerine

Granit insanlar, Kızılderili amcalar, sözlük teyzeler; kütüphaneler, gerçek Yerdeniz adaları; Tolstoy, Borges, Dickens, Twain; *Yüzüklerin Efendisi*; masallar, toplumsal cinsiyet, ayaklar, güzellik, ölüm, sorgulanmayan varsayımlar...

Ama hepsinden önemlisi düşlemek: “Hepimizin hayatlarımızı icat etmeyi, yapmayı, hayal etmeyi öğrenmemiz gerekir. Bize bu becerilerin öğretilmesi gerekir; bunun nasıl yapılacağını gösterecek rehberler gerekir. Bunu yapmazsak, hayatlarımızı başkaları bizim için yaparlar.”

Le Guin’in diğer yazılarından aşına olduğumuz iki tema öne çıkıyor: Süreç ve ritim – kadın olmak, yaşlı olmak, okur olmak, yazar olmak; ve yazarın, hükmetmek şöyle dursun ancak takip edebildiği tempo ve sözcükler, zamanı gelince elinizi uzatsanız havada asılı onlarcasına erişebileceğiniz hissi veren o öyküler.

Zihinde Bir Dalga’yı okumak, eski bir arkadaşınızla oturup muhabbet etmeye benziyor: Kafa açıcı olduğu kadar, insana kendini rahat hissettiren bir tarafı var; hararetle daldan dala atlarken, saatlerin nasıl geçip gittiğini anlamıyorsunuz bile.

METİS YAYINLARI

Ursula K. LeGuin

KADINLAR RÜYALAR EJDERHALAR

LeGuin'den Seçme Yazılar

"LeGuin bizimle rüyaların diliyle konuşur, kadınların ve ejderhaların öykülerini anlatır. Henüz gerçek olmamış öykülerdir bunlar. Konuştuğu dil ise hepimize tanıdık gelir. Bazılarımız dehşet içinde duymamaya çalışır, dinlemez, anlamaz onu. Ama bazılarımız dinler, cesareti olanlarımız o dili doğduğundan beri bildiğini farkeder. Henüz isimlendirilememiş olanı, henüz yaşanmamış olanı, hep duyulup da gürültü zannedileni söyler o dil. Grameri insanlık kadar eskidir; kelimeleri ilk kez duyduğumuzda bile tandık gelir. O yüzden LeGuin'i ya ilk duyduğumuzda katışıksız bir biçimde severiz, ya da elimizden atıp öyle biri hiç var olmamış gibi yaparız. LeGuin uzay gemisindeki bilge kocakarıdır. Varoluş kadar kadim bir lisanla konuşan ejderha, gücünü yalnızca zorunluluk karşısında kullanan büyücü...

"LeGuin hayatı boyunca 'iç ülkelere ve dış uzaya' sayısız yolculuk yaptı. Bu yolculuklardan bazılarını bir araya getirdik bu kitapta. Ancak onun anlattıklarıyla ne bir 'iç ülkeler haritası' çizebiliyoruz, ne de 'dış uzaya yolculuk' kılavuzu. Kendisinin de dediği gibi, 'Seyyahlar / kendi yolculuklarını anlatırlar, sizinkini değil'. Fantazi, bilimkurgu ya da deneme farkı gözetmeden, tüm LeGuin yazıları birer yolculuk öyküsüdür. O bize kendi öykülerini anlattı, şimdi de bizim kendi yolculuk öykülerimizi yazmamızı bekliyor." – *Bülent Somay*

Tao Te Ching'i yöneticiler için el kitabı olarak gören akademik çeviriler, Taocu "bilge"nin biricikliğini, erkekliğini, otoritesini vurgulayan terimler kullanır. Bense, günümüzün bilge olmayan, güç sahibi olmayan, muhtemelen erkek de olmayan ve kapalı bir çevrenin anlayabileceği sırlar peşinde koşmak yerine doğruca ruha hitap eden sese kulak kabartacak okuruna, ulaşabileceği bir Yol Kitabı sunmak istedim. Bu kitabın neden iki bin beş yüz yıldır sevildiğini görmesini istedim bu okurun.

Tao Te Ching büyük dini metinler arasında en seviyesi olanıdır; eğlencelidir, keskindir, iyicildir, mütevazıdır, durdurulamaz bir taşkınlığı, tükenmez bir yenileyiciliği vardır. Tüm derin kaynaklar arasında suyu en berrak olanıdır.

— Ursula K. Le Guin

Metis Edebiyat I Şiir
ISBN-13: 978-605-316-123-3

9 786053 161233

Metis Yayınları
www.metiskitap.com